

GÜNDELİK HAYATTA KADININ ‘ ELE GEÇİRİLMESİ’:
Sınırlanma, Baskı ve Şiddete Psikanalitik Bir Yaklaşım

ZEYNEP EKENER
105611007

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL İNCELEMELER

Bülent Somay
2009

GÜNDELİK HAYATTA KADININ ‘ ELE GEÇİRİLMESİ’:
Sınırlanma, Baskı ve Şiddete Psikanalitik Bir Yaklaşım

THE ‘SEIZURE’ OF WOMAN IN EVERYDAY LIFE:
A Psychoanalytical Approach to the Oppression and Violence

ZEYNEP EKENER
105611007

Bülent Somay, M.A :

Ferhat Kentel, Doç. Dr :

Murat Parker, Yrd. Doç. Dr :

Onay Tarihi :

Toplam Sayfa Sayısı: 71

Anahtar Kelimeler: (Türkçe)

1) Fallogosentrik

2) Oidipus Karmaşası

3) Özneler-arası

Anahtar Kelimeler: (İngilizce)

1) Fallogocentric

2) Oedipus Complex

3) Intersubjectivity

Özet

Bu çalışma, kadının gündelik hayatta maruz kaldığı; fiziksel ve ruhsal şiddet de dahil olmak üzere, tüm sınırlama ve kısıtlanma hallerinin nedenlerinin psikanaliz aracılığıyla anlaşılma gayreti üzerine odaklanmıştır.

Çalışma yapılırken daha önceden var olan iki sosyal araştırmanın bulgularından faydalanılmış, örnekler ve genel duruma yönelik kanaatler bunlara dayandırılmıştır.

Bu çalışmanın temel tartışması kadınların mağduriyeti ile birlikte ve birbirine bağlı olarak ele alınan cinsiyet rejiminin yapısı dolayısıyla fallogosentrik düşünüş biçimidir. Bu yapıyı irdeleyebilmek için de gündelik hayattan alınan kesitler üzerinden gidilerek psikanalizin temel kavramlarından faydalanmak suretiyle analize uygun bir ortam bulunmaya çalışılmıştır.

Abstract

This study aims to understand through psychoanalysis, the issues that women suffers; such as, including the psychological and phisical aggression, the incarserating, limiting impositions of the social conditions.

When studying the subject matter, the two social studies are taken as a basis. The general impressions are based on the afore mentioned.

The main discussion of this paper is; women's disadvantage and also as an unseparable part of this problem, the phallogocentric thinking pattern of the gender policy is an issue. To be able to analyse this, samples from every day life are taken in order to have an environment to suit psychoanalysis.

İçindekiler

Giriş.....	1
1. Bölüm: Narsizm kavramı ile bakıldığında kadının ‘ele geçirilmesi’	11
1.1 Narsizmin tarihçesi	11
1.2 Narsizm.....	12
1.3 Narkisos efsanesi.....	18
1.4 Narsistik yara/ narsistik öfke.....	22
1.5 Bağımlılık.....	26
2. Bölüm: Oidipus Karmaşası ve Hadım Edilme Karmaşası teorileri aracılığıyla kadının ‘ele geçirilmesi’	31
3. Bölüm: Ayrılma ve Bireyselleşme açısından kadının ‘ele geçirilmesi’	52
4. Sonuç.....	66
5. Kaynakça.....	70

Giriş

Kadının 'Ele Geçirilmesi'

Bu teze esin kaynağı olan, gündelik hayatın her alanında yaşanan kadına yönelik engellemeler, bireyselleşme ve özne olma çabasının engellenmesi, sanki kadının belli bir hayali alanda, kontrol edilebilecek şekilde durmasının sağlanmaya çalışılması oldu. Bu hali kadının 'ele geçirilmesi' olarak adlandırmamın sebebi, bunun aslında bir kuşatmayı çağrıştırmasıdır.

İnsanlığın doğaya daha yakın olduğu ve aslında doğanın bir parçası olduğu ve bunu hiç düşünmeyecek kadar içinde ve doğal olduğu neolitik öncesi çağda anaerkil olan veya olmayan ama kesinlikle ataerkil diye adlandırılmayacak bir dönemde, kadının doğurabilen yani yaratabilen olmasından dolayı yada sadece olduğu gibi kabul edildiği bir dönemin yaşandığı ve bu döneme günümüzden bakıldığında kadının özgür olduğunun iddia edildiği veya sadece hayal edildiği düşüncesinden yola çıkarak, kadını ve aslında, ileride açıklanacak nedenlerden dolayı, erkeklerin de ele geçirilmiş olarak addedebileceğimizi düşünmem oldu.

Bu düşünceyi destekleyecek antropolojik tartışmaya girebilecek imkanım olmadığından, fakat günümüz Türkiye'sine bakarak neyin olmadığını değil

ama var olanların ne koşullar yarattığını ve bunları nasıl anlayabileceğimi sorgulamaya başladım. Bu sorgulamada CETAD 2006 Kadın Raporu, TESEV'in *Sıcak Aile Ortamı; Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler* araştırmasını savı desteklemek için kullandım.

Bu tez aracılığıyla anlama çabasına giriştiğim, 'kadının ele geçirilmesi' diye adlandırdığım, kadının yalıtılmışlığını, rapor ve araştırmalar ışığında ortaya çıkan bulguları analiz etmede psikanalizi yöntem olarak kullandım. Tezin ana başlıkları tamamen psikanalizden alınmış kavramlardır, bu kavramları toplum düzeyine taşıırken psikanalizin sunduğu imkanlardan yararlandım.

Yukarıda söz ettiğim araştırma ve rapor okunduğunda göze çarpan bazı başlıklar 'ele geçirilme' tanımlamasını açabilmek için yaralı olduğundan birkaç örnek sıralamak istiyorum.

CETAD'ın raporundan alıntıyla, raporun ilk sayfasında yapılan yorum;

Kliniğe gelen kadın hastaların temel sorunlarının ya vajinismus ya da cinsel isteksizlik olması bu alanın kadınlar açısından ne denli sorunlu bir alan olduğuna işaret etmektedir (CETAD,2006:1).

Cinselliğin insan hayatındaki önemi ve özellikle de bireyselleşme, özne olma yolunda gelişimi dikkate alındığında ne kadar önemli olduğunu düşünürsek ve bu alanda yaşanan sorunların ruh ve beden sağlığı, bütünlüğü üzerinde yarattığı sorunları dikkate alırsak, başlangıç olarak burada yaratılmış bir engelleme/travmanın nereye uzanabileceğini düşünmeye başlayabiliriz.

Beden ruh ikiliğine hiç girmeden doğrudan bütünlüğü dikkate alırsak, kadının içsel tutarlılığının, temelinden ele geçirilmiş olma ihtimalini düşünebiliriz.

Ayrıca kadının, vajinismus arcılığıyla neden bir engel yarattığını, kendini birleşilemez kılıp aynı zamanda birleşmez hale geldiğini de sorgulamamız gerekir. Bu durum, ilk elden kadının kendine yönelen erkeği tehdit olarak aldığı düşüncesini akla getirir. Halbuki cinsel birleşme sevgi odaklı, sevgi ve ilgi paylaşımını hedeflediğinde, cinsellik olarak adlandırılabilir, aksi durumlar saldırganlık tanımına daha uygundur. Benzer düşünceler cinsel isteksizlik için de söz konusudur.

‘Sıcak Aile Ortamı’ Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler araştırmasında yapılan yorum benzer manada anlamlıdır.

Kadınların şiddet hikayeleri, pek çok örnekte, bir önceki kuşağa doğru geri gidiyordu. Annelerinin, kayınvalidelerinin de şiddet mağduru olduğundan söz eden kadınlarla karşılaştık. Bu deneyim, kendileri fiziksel şiddete uğrasalar da uğramasalar da, bir tür kadınlık bilgisi olarak onların algılarına yerleşmiş görünüyordu (TESEV, 2005:19).

Kadınlık bilgisi olarak öğrenilen, en önemlisi de içselleştirilen; hakların kısıtlanması, psikolojik şiddet ve nihayet fiziksel şiddetin kadın algısına yerleşimi norm oluştururken, erkeklerin de şiddetten muaf olmadığı, kendilerinden yaşlı veya daha güçlü konumdaki erkeklerce aşağılanıp, dövüldükleri bilgisiyle karşılaşılmış.

Kadının var olabildiği alanın sınırları çizilirken, psikolojik şiddetten fiziksel şiddete açılan bir yelpazede, zor kullanıldığı rahatlıkla

görülmektedir. Şiddetin ve zorlamanın ve bunların tehdidi altında şekillendirilmiş kadın hayatlarının cinselliğe açılırken de sevgi ve anlayış umma beklentisi gerçekçi bir tahmin olmayabilir ki ilk alıntıdaki yorum kadının dışarıya kendini ne denli kapattığını göstermektedir.

Ayrıca CETAD raporunda belirtilen önemli bir vurgu da Türkiye’de vajinismus vakalarının dünya ortalamasının bir kaç kat üstünde olmasıdır (CETAD,2006:19).

Kadının cinsiyet rejimi¹ ve sosyal yapı tarafından sınırlandırılmasını ‘ele geçirilme’ adı altında tartışırken psikanalizin verdiği imkanla, birkaç başlık altında incelemek istedim bunlardan ilki narsizm kavramı. Konuyu irdelerken narsizmin gelişimsel ve patolojik iki boyutundan da faydalanabileceğimi fark ettim. İlki Freud’un birincil narsizm dediği bebeğin sosyalleşme evresine denk gelen kavram, ikincisi ise yine Freud’un ikincil narsizm dediği patolojik olarak tanımlanan narsizm türüdür. Özellikle patolojik narsizmin, kadının farkında olarak ya da farkında olmadan yaşadığı kapatılmışlık duygusunu yaratan koşulları yani cinsiyet rejimi içerisinde kadının konumunu anlamakta yardımcı

¹ ‘Cinsiyet rejimi’* kavramı, cinsiyetin toplumsal olarak kurulduğuna işaret eden ‘toplumsal cinsiyet’ kavramı ile yakından ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet odağına kişiyi alır ve cinsiyeti sadece biyolojik/kişisel bir gerçeklik olmaktan çıkarırken, cinsiyet rejimi kavramı da bunun devamı olarak Kadınlık ve Erkekliğin içinde örüldüğü toplumsal ilişkilere işaret eder. Aynı zamanda bu ilişkilerin ‘kültür’, ‘gelenek’ gibi gevşek terimlerle nitelenmesine karşı politik bir duruşun da ifadesidir. Cinsiyetin içinde kurulduğu toplumsal ilişkilerin birer iktidar ilişkisi olduğunu, bu ilişkilerin belirli ve kavranabilir bir sistematüğının bulunduğunu, bu sistematüğının toplumdaki bütün iktidar ilişkileri ve yapılarıyla da etkileşim içinde işlediğini iddia eder. Dolayısıyla, bu iki kavram ancak birlikte düşünüldüğünde analitik bir çerçeve sunar hem özneye hem de toplumsal yapı ve ilişkilere bakabilme imkanı sağlar (TESEV, 2005:13).

* ‘Ataerki’ yerine ‘cinsiyet rejimi’ kavramını kullandık, çünkü ataerki kavramının modernlik öncesine aidiyet çağrışımının çok güçlü olduğunu düşünüyoruz. Bizim tahlil etmeye çalıştığımız rejim ise, modernlik öncesinden bir takım kalınlardan ibaret değil; kendini yeniden üretme kapasitesi son derece yüksek ve modernliğin farklı dönemleri içinde pekala uyum göstererek varolabiliyor. Üstelik de modernitenin her bir dönemecinin biçimlenmesinde etkin bir rol de oynuyor.

olabileceğini gördüm. Narsizm kavramı daha önceleri faşizm olgusunu anlamak için Adorno tarafından kullanılmıştı, aynı şekilde olmasa da yine aynı narsizm kavramı başka bir sosyal durum olan cinsiyet rejimini kavramak için de kullanılabilir gözüküyordu.

Genellikle yapılmaya çalışıldığı gibi toplumsal kavramları psikanalize açıklamaya çalışmaktan çok toplumu oluşturan bireylerin kendi yaşamları boyunca ve birçok bireyde tekrarlanan patolojik sayılabilecek davranış kalıplarını incelemeyi yeğledim çünkü bireylerin toplamından toplumlar oluşmakta ve sosyal normlar da bu tekrarların kanıksanmasından ortaya çıkmaktalar aynen karakola başvuran şiddet mağduru bir kadının aile içi meseleye karışmama prensibi dahilinde saldırgana teslim edilmesi gibi. Bu gibi kadının aleyhine işleyen kalıpları ayırt etmek için de zaten yapılmış olan toplumsal araştırmaların verilerinden yararlandım.

Narsizm konusunda psikanaliz literatüründe var olan belli başlı kavramlar yani narsistik yara, yaralanma, narsistik öfke, kadının maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik şiddeti açıklamakta önemliydi.

Aynı şekilde narsizmin kavramına isim veren Narkisos efsanesi de başlı başına kadının mağduriyetini yaratan tanınmama, görülmeme, hiçe sayılma gibi halleri açıklayan önemli bir metafora sahipti, keza hep göz ardı edilen Eko da kadının kendini dinlemeyenlere ulaşma çabasını iyi temsil ediyordu.

Belki de bu sayılanlar kadar önemli olan nokta da faşizm olgusu ve cinsiyet rejimi paralelinde narsistik bakışın aslında tüm totaliter ve hiyerarşik sistemlerin var olabilmesi için elzem olmasıdır. Freud'un

birincil narsizm olarak tanımladığı çocuğun tam bağımlı olduğu evre ve bakıcısından ayrılıp tek başına kendine yetebileceği evreye geçmesi arasındaki kritik süreç bireylerin ve çok benzer şekilde toplumların yaşadığı özgür olma sürecidir.

Birey ve topluluklar da öteki addettikleri kişi ve gurupların varlığını tanımayıp görmeyerek reddediyor olabilir, bu bir taraftan kendi içlerine kapanmadır, Irigaray'ın deyimiyle ancak benzer olan ile ilişki kurabilme durumudur. Narsizmin bununla ilişkisiyse, narsizmin aslında bir ilişki sorunu olmasıdır. Narsistik patolojiden muzdarip kişilerin kendi gerçekleri de dahil diğerlerinin gerçekleriyle yüzleşme yani görme sorunları vardır. Narsistik bir bakıma kendi diye algıladığı gerçek olmayan bir durumdan yola çıkarak yine gerçeğini algılamakta zorluk çektiği bir diğeri ile ilişki kuramaya çabalar bu da cinsiyet rejimi dahilinde anlamaya gayret ettiğimiz kadın ve erkek durumuna oldukça benzemektedir. Toplumsal normlarca ki bu normlar sabit ve net değillerdir, kurgulanan kadın ve/veya kadınlık durumları kadının gerçeğini görmeden, toplumsal inşayı düşündürecek şekilde kurulmuşken aynı hal erkek ve erkeklik için de geçerlidir. TESEV araştırmasında vurgulanan kadınlığı ve kadını tanımlarken görülen iki uçlu yorumlar fedakar, sevgi dolu ile güvenilmez, anlaşılmaz arasında kadının aslında nerede olduğu ve bunun bir görme sorunu olup olmadığı önemlidir.

İkinci bölümde ele alınan psikanalizin temel kavramlarından sayılabilecek Oidipus karmaşası ve hadım edilme karmaşası da aslında narsizmden çok uzağa düşmez, özellikle Freud'un kadını algılayışı son derece erkek

merkezlidir, Freud erkekten yola çıkar ve kendi cinsiyeti penceresinden kadını anlamaya kalkışır ve tabii Butler'ın önerdiği gibi feministlerin gülmeyi ihmal etmemesi bu okumalarda çok önemlidir.

Oidipus karmaşası ve hadım edilme karmaşasını incelerken amacım sadece narsizme paralellik kurmak değildir ama fallik düşünüş şekli ve bu kavram arasındaki bağlantı dikkatlerden kaçabilecek gibi olmadığından ikisinin birlikte okunmasında fayda olduğunu düşünmekteyim. Özellikle çağdaş psikanalistlerce alana kazandırılan 'intersubjectivity' (öznel-arası) yaklaşımıyla okunduğunda fallogosentrik² bakış ve narsizmi değerlendirmemiz daha kolay olabilecektir.

Oidipus karmaşası ve hadım edilme karmaşası ile birlikte Freud'un kadın cinselliği ve ruhsal gelişimi üzerine düşüncelerinde gözlemlenen önemli sorun; kadının erkek algısıyla dışarıdan anlama çabasıdır. Madun konuşamaz zaten konuşsa bile duyulmaz. Kadını psikanaliz aracılığıyla dinlemeye kalkışmış olan Freud da, bir erkek olarak, daha çok kendi aksini seyretmiş ve kendi sesinin yankısını duymuştur.

Aslında bu narsizm metaforundan daha önemlisi erkek merkezli düşünüşün yani bir anlamda fallogosentrizmin asıl sorun olduğu günümüzde, kadın çalışmaları dışında da kabul görür hale gelmiştir ama yine de erkek merkezli düşüncenin en rahat irdelenebileceği alanın kadın çalışmaları olduğu kesindir.

² Irigaray'in Derrida'dan alarak kullandığı bu kavram; batı düşüncesinde her şeyin gerçek anlam, otorite ve mevcudiyetini (diğ er bir deyiş le, Söz; logos) fallusun simgesel ve hayali gücüne bağ lamak (Royle, 200: 122).

Diğ er bir deyiş le düşüncenin ifadesine yarayan sözün ve Logos; aklın, fallus merkezli olması, erkek merkezli, kadını dış layan veya bağı mlı parç a olarak algı layan düşünce biçimi.

İkinci bölümde; öncelikle Freud'un kadın cinselliğine bakışı ve takip eden kadın ve feminist psikanalistlerin aynı konulara yaklaşımlarını incelemek, algılayış farkları ve kadının psikanalizce de sıkıştırılmaya çalışıldığı, asıl hadım edici olanı bir açıdan daha görmeye çabalamak öne çıkmış oldu. Burada amaç Oidipus karmaşasının doğru yapılandırılıp yapılandırılmadığını tartışmaktan çok kadın ve feminist psikanalistler aracılığıyla ve günümüzde psikanalizin geldiği noktadan Freud'un düşüncesine bakınca erkek merkezli düşüncenin nasıl görüldüğüdür.

Böylelikle Oidipus karmaşası ve hadım edilme karmaşasının erkek üzerinden bir okuma olduğu ve kadının da bu okuma içinde erkeğe göre kurulmuş olduğunu görürüz. Dolayısıyla kadına özgü, farklılık içeren haller benzerlikler üzerinden giden düşünüş şekli içersinde kaybolur veya tanınmaz hale gelir; aynen vajinanın yok sayılması, klitorisinde küçücük bir penis olması gibi. Bu karışıklıkta penis de kendi işlevi dışında yeniden kurgulanıp fallusa dönüşür ve gücün, iktidarın simgesi olur.

Benjamin' e göndermeyle; farklılıklara tahammül edilemeyen, ancak aynılık üzerinden kabullerle, oldukça hiyerarşik ve fallus merkezli düşünme biçimleri; insan yaşamının temeli olarak algılanabilecek ruhsal süreçlere oldukça kısıtlı bakmaya yol açmış olabilir, alçak gönüllü bir öneri olarak öncelikle insan ruhundaki dikey oluşumları daha doğrusu dikey düşünme biçimini irdeleyip sonra da dönüştürmeye gayret ederek her tür ayrımcılığa kaynak sağlayan dikey ve iktidar yönelimli fallogosentrik düşünme biçiminin sonlandırılabilmesi tasarlanabilir gibi görünmektedir.

Ben merkezli algıya alternatif olarak her özne sayısı kadar merkez olduğunu kabul eden özneler-arası yaklaşım sadece psikanaliz ile sınırlı tutulmadan bir dünya görüşü olarak karşımıza çıkmaktadır aslında. Günümüzde çok kültürlülük başlığı altında yapılan tartışmalara insan ruhu düzeyinde denk gelen yer de tam burasıdır. Farklılıklarla birlikte yaşayabilmek için öncelikle birey düzeyinde farklı olanı öteki olarak algulamaktan vazgeçerek, 'benim gibi farklı' diyebilmek gerekir çünkü; ben de yaşamsal biriciklik koşulu ve her insanda bulunan yegane olma ve aynı zaman da birlikte olma arzusu ile denge kurmak zorundadır ve diğerlerince kabul görüp kabul etmek istemektedir. Bu halin yaşanılabilir kılınması için de mutlak ve sabit olmayan sürekli değişip, farklılaşan, dinamik insan ilişkilerine tahammül edebilecek ruhsal bütünlük ve içsel tutarlılıkta olmak gerekmektedir.

Üçüncü ve son bölümdeyse kadın meselesine, yine narsizme çok uzak olmayan, ayrılma-bireyselleşme olarak adlandırılan evreyi inceleyerek bakmayı denedim. Burada konuya en çok emeği geçmiş psikanalistlerden Mahler'i temel alarak yola çıktım.

Mahler'in çalışmaları anne bebek ilişkisine ışık tutarken asıl mesele olan kadının çocuk üzerindeki etkisine yani çocuğun ruhsal alt yapısına annenin katkıları ve yaratabileceği travmalar açısından önemli ipuçları sağlamaktaydı. Bu kavram incelenirken hem annenin etkisi, hem kadının ruhsal yapısı ve toplumun kadın ruhundaki izdüşümü rahatlıkla görülebilmekteydi. Benjamin'den alıntılanan özneler-arası ilişki kavramı da yukarıda sıralananlara eklendiğinde hem kadının özneliği hem de

bunun çocuk gelişimine yansımaları tartışılabilir hale gelebiliyordu. Ayrıca kadına yönelik öfke ve çift uçlu duyguların da irdelenebileceği zemine ulaşabiliyorduk.

Kısaca kadının özne olmaması birey olamaması anlamına gelirken çocuğun bireyselleşmesini de engelliyor, onu bağımlı ve tamamlayıcı ilişkiler sistemine mahkum ediyordu. Özneler-arası ilişki sistemi ise bunun tam tersi her bir tarafın özne olarak karşılıklı algılandığı bir bireyler ilişkisi imkanı tanıyordu ve bu ancak kadın yani annenin öznelliğinin gerçekleşmesi ile olabiliyordu.

Kadına yönelik olumsuz duyguların temeliyse, anneyle en yakın olunan ve bunun aşamalı olarak dönüşmesi yaşamsal önem arz eden ayrıma-bireyselleşme evresinde atılıyordu ve bu durumun varlığı kadının özne olup olmaması ve kendi kişisel sınırlarının belirginliğiyle orantılı olarak ortaya çıkmaktaydı.

Yukarıda söylenenlerin ışığında kadının maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik şiddet sadece psikanaliz aracılığıyla irdelendiğinde bile çok geniş kapsamlı görünmekte; hem kadını ve erkeği kapsayan erkek merkezli düşünce açısından hem de kadının ikincil sosyal konumu gereği, bu erkek merkezli düşüncenin öncelikli mağduru olmasından dolayı kadınlar, bu tezin başlığının çağrıştırdığı ele geçirilmiş yani sınırlanmış ve kendi özgün iradelerinden mahrum bırakılmış olma durumundan fazlasıyla muzdariptirler.

1. Bölüm: Narsizm kavramı ile bakıldığında kadının ‘ele geçirilmesi’

1.1 Narsizmin Tarihçesi

Narsizm terimini ilk olarak 1898 yılında Havelock Ellis tarafından kişinin kendi bedenini seks nesnesi olarak algıladığı bir sapkınlık durumu olarak kullanılmıştır. Budan sonra narsizm kavramının psikanaliz tarihi içerisinde yaptığı yolculuğa kısaca bir göz atarsak haliyle ilk önce Freud’le karşılaşırız. Freud 1914 yılında bu kavram üzerinde çalışmış ve narsizmi ‘ben’in libidinal yatırımı olarak yorumlamıştır (Morrison, 1986:1).

Freud dahi kendi narsizm tanımıyla ilgili kuşkuya kapılmış ve bu konuda Abraham’a dert yanmıştır (Pulver, 1986:91).

Freud’u müteakiben Wilhelm Reich 1949’da narsizmi karakter oluşumunu ‘esasen, dış dünyaya ve dürtülere karşı, narsistik bir koruma mekanizması’ olarak ortaya atmıştır (Morrison, 1986:1).

Ego (kendilik) psikolojisi yaklaşımının ortaya çıkışına kadar narsizm konusundaki tartışmalar azalarak devam etmiş fakat kendilik psikolojisini konuya yeniden dikkat çekmesiyle tartışmalar yeniden alevlenmiştir. Hartmann 1950’de narsizmi kendiliğin libidinal yatırımı olarak tanımlamıştır.

1950 ve 1960’larda özellikle birincil ve ikincil narsizm ve özgüveni korumada nesne temsillerinin önemi, ben ideali kavramlarıyla ilgilenilmiş, Kernberg ve Kohut’un konuya önemli katkıları olmuştur.

Özellikle Heinz Kohut narsizmi, nesne temsillerinden bağımsız olarak, normal gelişimsel bir ihtiyaç diye, yeniden tanımlamıştır. Böylelikle narsizm konusundaki araştırma ve tartışmaların temeli libidinal dürtü ve dürtü dışavurumlarından nesne temsillerine veya kendilik nesnesi fonksiyonlarına kaymıştır (Morrison, 1986:2).

Yukarıda bahsedilen tarihi süreç içerisinde narsizm kavramı çok daha kapsayıcı bir hal almıştır. Bela Grunberger gibi analistlerin çalışmalarıyla kapsamlı ve tutarlı bir bakış açısına sahip olunmuştur. Grunberger '*Narcissism*' kitabında olumlu ve olumsuz narsizmin insan gelişimindeki önemini vurgulamış; olumsuz narsizmin yarattığı özgüven sorununa dolayısıyla da patolojik narsizmin oluşumunu, önceki bilgileri birleştirerek, önemli ölçüde aydınlatmış, olumlu narsizm yaklaşımıyla da iç bütünlük ve/veya iç tutarlılık için gereken koşulların altını çizmiştir.

Aşağıda da üzerinde durulacağı gibi Kohut narsistik yara/ yaralanma, narsistik öfke gibi kavramları netleştirerek konunun daha anlaşılır olmasına ve narsistik patolojinin sosyal ve bireysel planda daha kolay tanınır olmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur.

1.2 Narsizizm

Narsizmle kadının 'ele geçirilmesini' açıklamaya çalışırken ilk dikkati çeken, narsist dendiğinde hemen akla gelen; sadece kendini seven yani aslında başkalarını sevmeyen kimse olduğudur. Birey bazındaki bu popüler tanımı bir de toplumsal bazda düşünmeye çalışırsak, bir gurubun sadece kendine değer verdiği, kendi arzu ve ihtiyaçlarını, haklarını vs.

dikkate aldığı ve kendi olmayan olarak addettiği diğer gurup veya bireyleri önemsemeyip hatta görmediği (anlamadığı) bile düşünülebilir. Bunu kadın ve erkek diye kabaca ayırırsak veya cinsiyet rejimi diye bir kavramla toplumsallaştırırsak, kadının toplumda erkekle karşı karşıya geldiği hallerde karşılaştığı sorunları farklı bir açıdan görmeye başlayabiliriz.

Narsizm kavramını psikanalizin kullandığı anlamda açıklamaya çalışırsak, ilk baş vurulan Freud'un 'Narsizm³ Üzerine bir Giriş' makalesi olacaktır. Freud burada narsizmi tanımlarken libidonun dış nesnelere yerine bene⁴ geri dönmesi diye açıklar. Yine Freud'un birincil narsizm diye tanımladığı; her insan yavrusunun sosyalleşmeden önce geçirmek durumunda olduğu bir evreden söz edilir. Bu evre bebeğin diğer memelilerin yavrularına oranla daha uzun süre ilk bakıcıya (anne veya bebeğe bakan diğer kişiler) bağımlı olması yani bakıma muhtaç olmasından kaynaklanan, tümgüçlü yani; kendini dünyanın merkezinde olarak algıladığı bir dönemdir. Bu dönemde bebek dış dünyaya bir şey sunmadan tüm ihtiyaçları karşılanır; açlığı tahmin edilir, doyurulur, altına yaptığı fark edilir, temizlenir, endişelendiği anlaşılır teskin edilir vb.. Bu evrenin sonuna doğru yavaş yavaş bebek önce anne veya ilk bakıcının varlığını ve kendinin bir parçası olmadığını algılamaya başlar ve libido enerjisi dış dünyadaki nesnelere yönelir yani kendi dışındaki insan ve şeyleri sevmeye başlar. Bu aynı zamanda bebeğin bağımsızlığa ilk adımıdır, bu dönemden sonra bireyselleşecek ve eğer dönem sağlıklı atlatılırsa yani bebeği bu döneme

³ Freud narsisizm kelimesini kakofonik bulduğundan narsizm olarak kullanmıştır (Freud,1998:23).

⁴ Freud'un Almanca kullandığı kelime 'ich', yani ben, İngilizceye 'ego' diye çevrilmiştir (Freud,1998:8).

takılı bırakacak bir ebeveyn tutumu yoksa, ilk bakıcıdan ayrılıp bağımsızlaşacaktır.

Freud tarafından ikincil narsizm olarak adlandırılan hal ise birincil narsizmden çıkışın yeterince donanımlı olmaması sonucunda oluşur. Kernberg bu narsizmi patolojik narsizm olarak adlandırır. Kernberg patolojik narsizmi, 'Özgül Bir Karakter Patolojisi Türü Olarak Narsist Kişiliğin Klinik Özellikleri' başlığı altında şöyle tanımlamıştır:

[..].Narsist kişilikleri olan hastaları genelde yüzeysel olarak pürüzsüz ve etkili bir sosyal uyuma sahip olmakla birlikte, başka insanlarla içsel ilişkilerinde ciddi çarpıtmalar yapan aşırı kendileriyle meşgul kişiler olarak betimledim. Çeşitli derecelerde yoğun hırsları, büyüklenmeci fantezileri, aşağılık duyguları ve dış hayranlık ve övgüye aşırı bağımlılıkları vardır. Sıkıntı ve boşluk duyguları ile birlikte ve parlaklık, zenginlik, güç ve güzellik gayretlerinin doyumunu yolunda sürekli arayışın yanında, sevme ve başkaları hakkında tasa duyma yetilerinde ciddi eksiklikler vardır. Başkalarını eşduyumlu bir şekilde anlama yetisinin olmayışı, yüzeysel olarak uygun olan sosyal uyumları göz önüne alındığında şaşırtıcı olabilir. Kronik olarak kendilerinden emin ve hoşnut olmama, başkalarına karşı bilinçli ya da bilinçdışı sömürücülük ve acımasızlık da bu hastaların özellikleridir.[...]'(Kernberg, 1999:229).

Kernberg'in narsizm tanısı düzenli olarak olumsuz anlamda kullanılan popüler narsizm algısıyla önemli ölçüde örtüşmektedir.

Kohut ise narsistik sıkıntılar yaşayan insanların belirtileri görel olarak tanımsız ve netleşmemiş olmakla birlikte sinsi fakat yaygın bir boşluk ve depresyon durumu yaşadıklarını ve kişiler arası ilişkilerinden şikayetçi olduklarını gözlemlemiştir (Jacoby, 2006:153).

Yine Kohut'a göre narsistik bozukluk (disorder) aşağıdaki hallerin birkaçının bir arada görölmesiyle fark edilebilir.

- a) in the sexual sphere: perverse phantasies, lack of interest in sex
- b) in the social sphere: work inhibitions, inability to form and maintain significant relationships, delinquent activities
- c) in manifest personality features: lack of humour, lack of empathy for other people's needs and feelings, lack of sense of proportion, tendency towards attacks of uncontrolled rage, pathological lying
- d) in the psychosomatic sphere: hypochondriacal preoccupations with physical and mental health, vegetative disturbances in various organ systems.

- a) cinsel alanda: sapkın fanteziler, cinselliğe ilginin yokluğu
- b) sosyal alanda: çalışmanın ketlenmesi, yakın ilişki kurmada ve sürdürmede başarısızlık, suça yönelik davranışlar
- c) kişiliğin dışa vurumu açısından: mizah yoksunluğu, başkalarının duygu ve ihtiyaçlarına yönelik eşduyum eksikliği, orantı duygusu eksikliği, kontrolsüz öfke krizleri geçirmeye eğilim, patolojik yalancılık
- d) psikosomatik alanda: beden ve ruh sağlığı üzerine hipokondriyak düşünceler, çeşitli organlarda vejetatif şikayetler (Jacoby, 2006:155).

Yukarıdaki tanımları, daha derinleştirmeden önce, kadınlar üzerine yapılan araştırmalarla karşılaştırmayı denersek narsistik bozuklukla kadınların karşılaştıkları sorunlarla bağlantısını kurabiliriz.

Yakın ilişki kurmada zorluk, suça yönelik davranışlar, orantı duygusu eksikliği öfke krizleri gibi dışavurumların gündelik hayatta özellikle kadın erkek ilişkisinin yoğun olarak yaşandığı ailede ne gibi tezahürleri olabileceğini düşünürsek, ilk akla gelen şiddet olabilir.

Bunun yanı sıra eşduyum eksikliği de fiziksel ve psikolojik sınırlamaları açıklayabilir diye düşünebiliriz.

Sıcak Aile Ortamı araştırmasından alıntıyla;

Kadınlar, genellikle evlilik hikayelerinin içinde şiddet deneyimleri anlattılar. Örneğin 50 yaşında bir ev kadını olan Neriman, Zonguldak'ta başlayan evlilik hikayesinin daha ilk günlerinde şiddetle karşılaştığını anlattı. 'Onbeş günlük gelindim ben. (...) Çamaşır yıkanacak, onların çamaşırına katmadım çamaşırımı. Tiksiniyosun. Ondan sonra, bizim çamaşırımızı ayrı yıkadı diye beyimi şey yaptı. Daha ben onbeş günlük gelinidim dayak yediğimde (TESEV, 2005:19).

Fiziksel şiddetin, hamilelik gibi özel durulmada da sürdüğüne ilişkin anlatılarla karşılaştık. Örneğin 52 yaşında bir ev kadını olan Ayşe, evlendikten sonra 11 yıl kocasının ailesiyle aynı evde yaşadığını ve bu süre içinde hem kayınpederi ve kayınvalidesinden hem de kocasından şiddet gördüğünü anlatırken, hamileliklerinde de dayakların bitmediğini söyledi (TESEV, 2005:19).

Tabii, burada ve aşağıda verilen örneklerdeki şiddeti açıklamaya sadece narsizm kavramı ve patolojik narsizm bozukluğu yeterli değildir ama gündelik hayattan alınan bu kişisel deneyimdeki sıkıntı ve şiddeti doğuran ruhsal alt yapının en azından bir kısmının anlaşılmasında bu kavram bize yardımcı olabilmektedir.

Neriman'ın deneyiminde, kendisine yabancı olan ev halkının çamaşırlarını ayrı yıkaması ve bundan tiksiniyor olmasının anlaşılabilir, aslında daha çok anlaşılır ve kabul edilemez olması eşduyum eksikliğine iyi bir örnek teşkil ediyor. Neriman daha yeni gelindir ve kocası da dahil kendine yabancı olan bir evde tamamen kanıksadığı bir ortamdaymış gibi yaşamayı beklenmektedir, uyumda en küçük bir aksaklık şiddetle cezalandırılıp uyum sağlanır.

Yine Neriman'ın durumunda yakın ilişki kurma çabası da yoktur, sadece talep edilen mevcut duruma Neriman'ın uyum sağlamasıdır. İlişkilerin olgunlaşp, yakınlık kurabilmek için gereken emek ve zaman harcanmaz. Büyük ihtimalle kocasının Neriman'ı öfkelenip dövdüğünü de düşünebiliriz. Çünkü yaptığı hareket aslında ailede ve kocada narsistik yaralanmaya sebep olmuştur daha doğru bir deyişle narsistik yarayı denk getirmiş ve bundan dolayı da narsistik öfke krizine (narsisistic rage) sebep olmuştur.

Narsistik öfke krizine fazlaca uygun bir başka örnekse Gül'ünkidir.

Gül, babasının baskısından ve şiddetinden kurtulma umuduyla çok genç yaşta komşusunun oğluyla kaçarak evlenmiş ama bir buçuk yıl süren evliliği boyunca kocasından ve kocasının ailesinden şiddet görmüş. Bunun üzerine yine kaçmış, bir döviz bürosunda sekreterlik yapmaya ve aynı zamanda büroda yatıp kalkmaya başlamış. Evli olan patronunun metresi olmuş. Babası, bu aşamada yeniden devreye girmiş, Gül'ün evli bir erkekle birlikte olmasını çok ağır bir biçimde cezalandırmış. 'Babam geldi, tekrar kapıyı kilitledi. Yanında şöyle bir tahta. [...] Girdi, dedi ki, oturdu yatağın kenarına, dedi ki, 'ben seni ona çok güzel verecem' dedi. Odaya bir tane küçük tüp getirdi. Üstüne de kebab şişleri getirdi. Tüpü yaktı. Bunları dedi senin amına sokacam çıkaracam, senin o amını hiç

kimse sikemeyecek dedi. Hiç unutmam o lafı ben. Ama nasıl ağlıyorum [...] kafamı kel oğlan gibi yaptı benim... (TESEV, 2005:22).

Bu sadistik öyküdeki öfkeyi sadece narsistik öfke krizi, tümgüçlülükle ve diğer bireyleri kendi uzantısı olarak algılamayla (bağımlılık) tamamen açıklayamayabiliriz belki ama ensest kavramı da bu tabloya dahil edilirse belki bu yaşantı daha anlaşılır olabilir.

1.3 Narkisos Efsanesi

Yukarıda sayılan ve ileride daha da ayrıntılı değinilecek olan narsisizm tanımları kadar önemli olan Narkisos mitinin kendisi ve içinde barındırdığı metafordur.

Ovid'in *Metamorfoz* adlı hikayesine göre, su perisi Liriope'nin olağanüstü güzellikte bir oğlu olur, Liriope adını Narkisos koyar. Babası nehir tanrısı Sefisus'dur. Liriope'yi akıntısında sürüklemiş ve hamile bırakmıştır. Sir Tiresias sorar Narkisos uzun ömürlü olacak mıdır? Cevap; '*Si se non noverit*'-'evet, eğer kendini tanımaya kalkışmazsa'. Bundan sonra Narkisos'un kaderi su perisi Eko ile birleşir. Eko Narkisos'a delice aşık olur fakat aşkı karşılıksızdır. Güzel oğlan o kadar gururludur ki ne bir kız ne de bir başka oğlan eli ona dokunamaz. Bir gün Narkisos avlanırken Eko'yla karşılaşır, bu konuşkan su perisi kendi başına konuşmayı öğrenemediğinden Narkisos'un cümlelerinin sadece son iki kelimesini tekrarlamaktadır. Bu karşılaşmada aşkına karşılık bulamayan Eko acısından taş döner fakat konuşanı tekrarlayan sesi baki kalır. Eko ölmeden önce tanrılara yakarmıştır; o da benim gibi aşık olsun ama aşkına

karşılık bulamayıp benim acılarımı yaşasın diye. Böylelikle Narkisos yine ava çıktığı bir gün bir su kaynağında yıkanırken kendi sudaki aksine aşık olur, önce aksini başka birisi sanır ama aşık olduğunun kendisi olduğunu büyük bir hayal kırıklığıyla anlar. Bu karşılıksız aşk onun da ölüm sebebi olur ve öldüğü yerde nergiz çiçeği açar (Jakoby, 2006:9-10).

Bu mitolojik hikayenin bize işaret ettiği iki önemli konu var; ilki Narkisos'un kendisiyle karşılaşması ki bu narsizmin temel sorunsalını oluşturuyor. İkincisi ise Eko yani narsistik karakter karşısında olan diğer kişinin pozisyonunu temsil ediyor. Diğer bir deyişle narsistik olanın karşısındaki insanı olduğu gibi algılayamadığını, sadece kendine yönelik tavrı ve cevabıyla sınırlı bir algılama kapasitesine sahip olduğunu da ifade eder. Eko, bu hikayede Narkisos kadar önemlidir, kendi dili, aklıyla konuşamaz Narkisos'un ve kendiyile konuşanların söylediklerini, eksik olarak tekrarlar yani yansıtır ama bu yansıtma bir ayna teşkil etmez çünkü eksiktir, sadece narsistin kendini algılayışına paralel bir cevap taşır, böylelikle narsist kendini başkalarının gözünden görmesine yardım edemez ve kendi gerçekliğinin ayarını dış dünyaya göre yapamaz.

A narcissistic disturbance thus consists mainly of an inability to experience the reciprocal mirroring with significant others – so vital to our sense of identity and self-worth – in an undistorted and satisfying way. [...] There is normally a large gap between their self-perception and the way they are perceived by others.

Narsistik bozukluk temelde en yakın kişilerle karşılıklı ayna tutma deneyimini, tatmin edici ve çarpılmamış bir biçimde, gerçekleştirememektir ki bu kimlik algımız ve özgüvenimiz için yaşamsal

önemdedir. [...] Kendilerini algılayışları ve başkalarının onları algılayışı arasında büyük bir fark vardır (Jacoby, 2006:159).

Gerçek hayatta da narsistik bozukluktan şikayetçi olanlar, başkalarının arzu ve isteklerini anlayamadıkları gibi kendilerine yönelik duyguları da kendi gerçek algılarına göre eğip bükerek alırlar. Narkisos'un karşısındaki kişi Eko burada şu manada önemlidir; Eko Narkisos ile iletişim kurabilmek için ancak onu tekrarlayabilir, kendi özgün varlığının yaratabileceği bir etki alanı yoktur ve sadece bu şekilde var olabilir ama sevilmez. Yukarıda verilen örneklerdeki kadınlar da eşin, ailenin, toplumun algısı karşısında Eko'yla aynı durumdadırlar; oldukları gibi algılanmaz, davranışları beklenenin dışında olursa cezalandırılırlar, bu davranışların sebebi kendi duygu ve ihtiyaçları olsa bile.

Başkalarına karşı eşduyum eksikliğinin temel etkeni narsistik patolojiden muzdarip kimselerin aslında kendilerini de göremedikleridir. Narsistik patoloji içerisinde var olan kendilik temsili alanında bu çarpıtmaya açıklık getirebilmek için Cooper'ın narsizm makalesinden alıntıyla Horney'nin yorumu önemlidir;

[...]Persons with narcissistic pathology tend to create ever more fantastic inflated versions of the self, which, lacking reality, lead to increasingly painful humiliations, which, in a vicious circle, lead to greater distortion of the self [...]

[...]Narsistik patolojiye sahip kişiler, fazlasıyla şişmiş kendilik imgeleri yaratmaya meyillidirler, bunlar gerçeklikten yoksun olduklarından, daha acı verici aşağılanmışlık duygusuna sebebiyet verirler ki bu da kısır

döngü yaratarak daha fazla kendilik tahribatına neden olur[...] (Morrison, 1986:121).

Yukarıda bahsedilen şişmiş kendilik algısı Winnicott tarafından ortaya konmuş olan gerçek kendilik ve sahte kendilik kavramlarıyla daha da anlaşılır olabilir. Winnicott'a göre gerçek kendilik, vücudun çalışmasının yarattığı canlılıktan gelir, kalbin atışı, nefes almak gibi temeldir yani doğaldır. Gerçek kendilik tanımının gerekliliği sahte kendiliği açıklayabilmek içindir, buradan yola çıkarak sahte kendiliğin oluşumunun annenin çocuğun gerçek ihtiyaçlarına cevap verememesi olduğu sonucuna varır (Morrison, 1986:122).

Sahte kendilik, gerçek kendiliğin kısmen de olsa var olabilmesi için yaratılan bir tedbirdir ki narsizmde bu çok önemli bir mekanizmadır. Bu mekanizma, yeterince gelişmemiş kendiliğin kendini savunmasıdır; birincil bakıcı yani çoğu zaman anne tarafından çocuğun gerçek ihtiyaçları karşılanmamış , kendisiyle eşduyum kurulamamış ve sağlam bir bütünlük oluşturmasına destek olunamamıştır. Kabaca açıklamak gerekirse olanla olması gereken arasında önemli bir fark oluşmuştur bu da narsistik şişmiş bir kendilik algısı yaratılmasına sebep olur çünkü aradaki açığın, yaşamaya devam edebilmek için, kapatılması gerekmektedir.

Şişmiş kendilik imgeleri gerçek dışı olduklarından hayal kırıklığı ve narsistik yaralanma yaratmaya mahkumdurlar. Yani kendini olduğu gibi göremeyen, çevredeki insanların aynasında kendini tanıyamayan dolayısıyla da başka insanları da oldukları gibi algılama sorunu olan patoloji oluşmuştur.

1.4 Narsistik Yara/ Narsistik Öfke

Narsistik öfkeye geri dönersek ki bu yukarıda verilen iki örnekteki öfkeyi açıklamak için oldukça önemlidir. Öncelikle narsistik öfkede önemli bir etken olan narsistik yaralanmışlığı anlamaya gayret etmekte yarar var.

Narsistik yaralanma kabaca tanımlanırsa özgüvenin sarsılması olarak açıklanabilir. Her birey özgüveni sarsıldığında aynı şekilde karşılık vermez, kimileri bu deneyimi yapıcı olarak deneyimleyip kendiliklerini güçlendirmekte, olgunlaşmakta kullanırlarken kimileride bunu yıkıcı deneyimler olarak yaşar.

Narsistik kırılma ve narsistik yaralanabilirliğin var olması için gerekli koşullar birey için geçerli olduğunda ancak yara ortaya çıkabilir. Bireyin başka bir bireyin saldırganca tutumu karşısında aşırı tepki vermesi yani büyülenme veya depresif ruh durumlarına gerilemesi için saldırganı, ego sınırlarını ihlal etmiş olarak algılaması ve onun orada kalacağından korkması gerekmektedir. Aynı hayvanlarda olduğu gibi; hayvanlar arası saldırganlığın başlıca sebebi; alan ihlalleridir, alanlar varoluşun devam ettirildiği yaşamsal yerlerdir ihlal halinde ölümüne kavgalar yaşanabilir, ancak saldırganın sınır dışı edilmesi ile normal hayata dönülebilir (Jacoby, 2006:162).

Narsistik yaralanmaya sebep olan kişi bizim için çok yakına geldiğinden hatta 'derimizin altına girdiğinden' o kişiyi eski yerine iade etme ihtiyacı duyarız. Bu anlamda yaranın iyileşmesi ego sınırlarının yeniden

yapılanmasıdır; sonuç olarak, olay hakkında yeni ve daha orantılı bir algıya kavuşuruz. Fakat ‘saldırgan’ ‘derimizin altında’ kalmaya devam ettikçe, onu gerçek haliyle algılamamız imkansızlaşır. Saldırgan fazla güçlü ve bizim psikik dünyamızla karışmış hale gelir. Onu negatif arkaik kendilik-nesnesi olarak algılarız. Dolayısıyla narsistik bozukluk yada yetersiz kendilik bütünlüğü, yetersiz içsel alan sınırıyla aynı manaya gelir (Jacoby, 2006:162).

Yukarıdaki alıntıyla ilgili bir diğer önemli nokta da arkaik kendilik-nesnesi algılamasıyla ilgilidir. Kendilik nesnesi Kohut’ca tanımlanmıştır; kendiliğin ve içgüdüsel yatırımının korunması için kullanılan nesnelere veya bizzat kendiliğin parçası olarak yaşanan nesnelere kabul edilmiştir (Kohut, 2004:18).

Negatif arkaik kendilik nesnesi, içselleştirilmiş ilk nesnelere tekabül eder yani bebeğin, doğumu takip eden ilk aylarda yaşadığı tümgüçlülükten kopuşunu başlatan, özellikle ilk bakıcı veya anne ile ilgili olan, ilk nesne farkındalığı ile ilgilidir. Bu nesnelere haz ve acı, yani iyi ve kötü olarak iki kutuplu algılanır, bebeğin büyüyüp olgunlaşmasıyla daha gerçeğe yakın nesne algıları gelişir. Bu radikal ilk algılayışlar arkaik nesnelere oluşturur. Eğer annenin çocuga karşı eşduyumu zayıf yada hiç yoksa arkaik nesne varlığını yetişkin bireyde de ham haliyle devam edebilir ki bu halden dolayı Kohut narsizm nesne ilişkileri ile ilişkilendirir.

Narsistik öfkeye geri dönersek, narsistik kırılma, yaralanabilirlik, ani ve şiddetli öfke patlamalarının temelini oluşturur. Narsistik öfke, arkaik bir gerçek algısının sonucudur, egodan çok arkaik büyüklenmeci kendiliğe ait

bir saldırganlık harekete geçmiştir. Bu tarz bir öfkenin sahibi ‘düşmanı’ kendinden bağımsız bir varlık olarak algılamaz, olgun öfkenin aksine, narsistik öfkenin amacı saldırgan olarak addettiği kimseyi karalamak, kirletmektir. Aslında tahammül edilemez olan narsistik kişiyi gölgeleyebilecek olan, onun biriciklik ve mükemmeliyet algısına gölge düşürecek olandır (Kohut,1978:385). Aynen bir bebeğin ebeveynlerini kendinden başka birine yakınlık gösterdiği zamanki kıskançlık gösterisi gibi.

Burada Kohut tarafından öne çıkartılan çok önemli konu da bağımlılık meselesidir, narsistik öfkenin nedeni tümgüçlülük arzusudur, kendini ve kendi arkaik çevresini (ebeveynleri kontrol ettiği ya da etmek istediği gibi) tam anlamıyla kontrol edebilmek ideal durumdur. Ancak çevrenin sürekli onayı sayesinde özsaygı, özgüven sağlanabilir , bu kontrolü yitirme endişesi veya buna yönelik ufak bir tehdit, öfkeyi ateşler. Tümgüçlülüğün mutlak olması için en ufak bir bağımsızlık veya ötekilik belirtisi, arkaik olarak saklanmış, kendilik bütünlüğüne tehdit oluşturur yani bağımsızlık narsizm karşısında önemli bir tehdittir ve arkaik öfkeyi, öç almak için, harekete geçirir.

Narsistik öfke krizi sırasında eşduyum tamamen ortadan kalkar, ayna vazifesi gören kendilik nesnesi üzerinde kontrol ortadan kalkmıştır veya tümgüçlü kendilik nesnesine ulaşmak imkansız hale gelmiştir. Burada ayna vazifesi gören yani yansıtan kendilik nesnesi saldırgan olarak alınan kişidir. Eleştiri, ret, hemfikir olmama gibi durulmada bile narsistik kişilik

‘öteki’ üzerinde kontrolünü kaybettiğini düşünür ve böylelikle tümgüçlü etki alanını da kaybetmiş olur.

Gül’ün yukarıda anlatılan, işkence deneyimine dönersek, babanın gösterdiği sadistik tepki, narsistik öfke krizi kavramıyla açıklanabilir. Baba, kızı üzerinde kontrolünü kaybetmiştir, evli bir adamın sevgilisi olmuştur, bu bağımsız davranış sosyal normlara göre de son derece ağır ifadelerle tanımlanan bir haldir dolayısıyla kendi uzantısı olarak algıladığı kızına en ağır şekilde cezalandırır. Sadizmin varlığı da bağımlı algılamayı destekler şekildedir. Yine Gül’ün koşullarını değerlendirecek eşduyum kurulmamıştır ve ‘düşman’ olarak algılanan Gül’ün vajinası dağlanarak aslında kadın cinselliğinin temelinden yok edilişi söz konusudur yani ‘hasım’ bertaraf edilmiştir.

Yukarıda sıralanan açıklamalar ışığında kadınların deneyimlerine geri dönersek, özellikle her tür şiddetin ve sınırlamanın, özgürlük tahdidinin uygulandığı özel ve toplumsal alanlarda yaşananlara bir göz atarsak, sorunun temelinde yatanları daha net görebiliriz.

TESEV’in yaptığı araştırmada şahit olunan fiziksel şiddetin yanı sıra yaşanan yoğun bir psikolojik şiddet de gözlenmiştir, özellikle sınırlama ve sınırlamayı işler hale getirebilmek için kadının özgüvenine yönelik saldırganlık sıklıkla rastlanan bir durumdur.

Örneğin Fatma, kendisini cahil olarak niteledikten sonra, ‘beyim de fazla bi yere çıkmamı istemito, Kaybolursun diyo’[...] Fatma’dan çok farklı yaşam koşullarına sahip olan Suna’nın kocası da kendisine danışmadan karar vermesini istemezmiş[...] (TESEV:26).

Kadınların engellenmesi ve sınırlandırılması, mekansal bir boyutta taşıyor. Evden çıkmaları hemen her durumda izne bağlı, bu da onların yaşam alanlarını daralttığı gibi, yaşam repertuarlarını genişletmelerini de önlüyor.

Genç ve kentli bir kız olan Umman, kendisini cahil ya da yetersiz bulmuyor ama babasının 'çevreye güvenmediği' için okul ve akrabalar dışında bir yere gitmesini engellediğini anlattı.

Kadınların sıklıkla ifade ettikleri bir engelleme ve baskı kaynağı da kocanın kıskançlığı idi. Kocalarının göstereceği tepkiyi önceden kestirebildikleri için hareketlerini kısıtladıklarını, çok isteseler de bir yere gitmediklerini söyleyen pek çok kadın oldu (TESEV:26).

1.5 Bağımlılık

Yukarıda yapılan alıntıların gösterdiği sınırlamalar, ciddi manada narsistik tümgüçlü kontrol etme arzusunu çağrıştırmaktadır. Kendilik nesnesi haline konmuş kadın üzerinde kontrol kaybedilmek istemez. Kesin ailevi ve toplumsal kurallar dahilinde sınırları çizilmiş kadın eğer ihlalde bulunursa, tümgüçlülük hissini bozar ve narsistik yaralanmaya yol açar, böylelikle de narsistik öfke krizini tetiklemiş olur. Daha önce verilen örneklerdeki fiziksel şiddete ait anılar bu öfkenin tezahürleridir. Kadın kendilik nesnesi olarak algılandığı için de bağımsız bir varlık olarak, bir birey olarak algılanamaz zaten bireyselleşme kadın olma süreci içerisinde defaten şiddetle engellenir. Kadın ancak bir uzantı yada bütünüün parçası olarak algılanır.

Bizim koruma ve gözetmeyi şiddet ve engellemeyle birlikte ele almayı tercih etmemiz, görüşmelerde ifade edilen bu tür deneyimlerin tamamının kişileri bir şey yapmaktan ya da bir yere gitmekten alıkoyan nitelikte oluşuydu. Kendilerinin gönüllü işbirliği, bu niteliği ortadan kaldırmıyordu, sadece, başta da belirttiğimiz gibi, öznel kapasitesinin düşüklüğüne işaret ediyordu.[...] koruma ve gözetmenin sonucu kendini güvende (ve güvenli) hissetme, gelecekte korkmama yahut korunaklı bir alanın tadını çıkartma değil, tersine derin bir mutsuzluk güvensizlik, ötekine ilişkin korkular ve önyargılar, kaygıydı (TESEV:26).

Narsizmin bağımsızlığın tam tersidir, yukarıda da defaten ifade edildiği gibi, narsistik var oluş bağımlılığı yani uzantı olarak yaşatmayı ve yaşamayı gerektirir. Dışarı dünyanın yani çevrenin taktirine muhtaç bir özgüven yapısı vardır ve çevrece beslenmediğinde hemen yıkılır. Bireyler için geçerli olan bu durum aynen toplumlar, topluluklar için de geçerlidir. Özellikle, cinsiyet rejimi dolayısıyla kadınların durumu buna benzemektedir yani tek başına olmayan, koşullu varolan, bağımlı bir uzantı. Bu hali, araştırmalardaki kadının cinselliğiyle ilgili bölümlere bakarak daha netleştirmeyi denersek, başta verilen vajinismus örneği gibi, özellikle kadının cinselliği konusunda yoğunlaşan sorunlar görülmektedir. Dünya Cinsel Sağlık Birliği'nin Cinsel Haklar Bildirgesinde cinsellik aşağıdaki ifadeyle tanımlanmaktadır;

Cinsellik her insanın kişiliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Cinselliğin tam olarak gelişimi temas, mahremiyet, duygusal ifade, zevk, şefkat, aşk gibi temel insan ihtiyaçlarının doyumuna bağlıdır (CEDAT, 2006:3).

Kadının gündelik yaşantısında ise hak olarak addedilenlerin önemli bir kısmı halen daha sorun teşkil etmektedir.

Kadının cinselliği ‘bekaret ve namus’ merkezli olarak düşünülür, algılanır, başka bir deyişle kadının toplum içindeki değeri cinsel deneyimsizliği ile belirlenir. [...] Bu sadece kadına yönelik olan cinsel deneyimsizliğin ödüllendirilmesi aynı zamanda cinsel deneyimin de cezalandırılmasını gerektirir. Bu çerçevede namus cinayetlerini, namus intiharlarını, bekaret muayenelerini düşünmek gerekir. Namus cinayetlerine, genç kız intiharlarına üzülen bir toplumsal resim aslında içindeki öğeleri eksik bir resimdir. Evlenecek kızların bakire olması gerektiğini düşünen bir toplum, buradaki cezayı da aslında olumlamaktadır (CEDAT, 2006:11-12).

Yetişme ve gelişme çağında bedenlerini rahatça merak eden ‘ortalama’ erkek çocuğu prototipine karşılık, ‘ortalama ‘ kız çocuğu bedenini ona bakanların gözü ile görmeye şartlanmıştır (CEDAT, 2006:9).

Yukarıdaki alıntıda tanımlanan kız çocuğunun kendini başkalarının gözünce görüldüğü gibi algılaması, tam da Narkisos mitindeki Eko’nun durumuna benzer. Kadın, çocukluktan itibaren kendini dış dünyanın algısına göre tanımlar, kendi özgün bütünlüğü ortaya çıkamaz, bu bağımlı bir varoluştur aynen narsistik bir yapının etrafında arzu ettiği kendini cevaplayan ama asla bağımsız ve ayrı olmayan öteki olarak mevcut olma halidir. Bu duruma, yapılan çalışmalarda tanımlanan gündelik hayattan alıntılarla örnek verirsek evlilik için bekaret zorunluluğu dolayısıyla karşı cinsle sınırlı sosyal ilişkiler, eş seçiminde sınırlama, kılık kıyafet ve davranışların sınırlandırılması, eğitim ve çalışma imkanının

sınırlandırılması ve haliyle tüm bu kararların başkalarınca verilmesi gibi durumlar bireyselleşmenin ve bağımsız bir varoluşun engellenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Yukarıdaki yorumu destekleyen bir diğer görüş de şöyledir;

[...] kadınlığa ve erkeklığe ilişkin anlatılar arasında büyük bir niceliksel fark ortaya çıktı. [...] kadınlık ve kadınlarla ilgili yorumların erkeklık ve erkeklerle ilgili olanların üç katından fazla olduğunu gördük. [...] erkeklerle ilişkili olanların (yorum) büyük ölçüde belirli bir erkekle, belirli bir somut durumla bağlantılandırıldığı, kadınlarla ilgili olanların ise daha soyut ve daha genel olduğunu gördük. Kadınlar, konuşanın zihninde büyük ve genel bir 'kadın'ın yansımasıyken, erkeklerle ilgili genel değerlendirmeler/klişeler var olsa da erkeklerin her biri, somut birer varlık olarak görülüyordu. Dolayısıyla, kadınların maddi yaşam koşulları, engelleri, çıkışsızlıkları ve imkanları, bu genel Kadın imgesiyle kırılmış olarak algılanıyordu. Kadın imgeleri kimi kez ezik ve güçsüz, kimi kez sinsi, çıkarıcı, ama her durumda tek tek, somut kadınlarla sınıanmayan, tersine kadının onunla sınıandığı imgelerdi (TESEV, 2005:43).

Kadının tek başına bir bütün olarak algılanmadığının önemli bir göstergesi de yukarıda söylendiği gibi somut kadın üzerinden örnek verilmemesidir. Bu iki manada da okunabilir; ilki kadınların kendi bireysel öykülerini yargılanma, ceza görme kaygısından ötürü olduğu gibi anlat(a)mamaları, ikinciyse anlatılanların ya kayda geçirilmediği ve/veya tahrif edilip hatırlandığıdır. Her iki durum da kadının kendi özgün varlığının tanınmaması sonucunda birleşir ki bu da oldukça narsistik bir bakıştır.

2. Bölüm: Oidipus Karmaşası ve Hadım Edilme Karmaşası teorileri aracılığıyla kadının ‘ele geçirilmesi’

Oidipus karmaşası ve hadım edilme karmaşası söz konusu olduğunda ilk olarak bakmamız gereken haliyle Freud’dur. Freud bu kavramların isim babası olarak hem yeni bir teori ortaya atmış hem de bu cesaretinin vebalini hem hayattayken hem de öldükten sonra çokça ödemiştir.

Kadın sorununa bakmadan ve söz konusu karmaşaların kadının bireyselleşme ve özgürleşme çabasında nasıl ketleyici ve cinsiyet rejimini destekleyici olduğunu irdelemeden önce öncelikle Freud’un ne anlatmak istediğine bakmak gerekir.

Freud Oidipus karmaşasını Kral Oidipus trajedisinden esinlenerek adlandırmıştır. Trajediye göre Tebai kralı Laios ve kraliçe İokaste’nin bir oğulları olur, kehanete göre bu çocuk babasını öldürecek ve annesiyle evlenecektir. Kehanetten kaçmak için Laios oğlunun ayaklarını şişledikten sonra ölmesi için terk edilmek üzere hizmetkarına teslim eder. Buna gönüllü el vermeyen hizmetkar Oidipus’u bir ailenin yanına bırakır. Büyüyüp evini terk eden Oidipus Tebai şehrine doğru yol alırken yaşlı bir adam ve hizmetkarlarıyla karşılaşır, yol verme kavgasını müteakip Oidipus yaşlı adamı öldürüp yoluna devam eder. Vardığı şehre hastalık musallat olmuştur bunun nedeni de şehri mesken tutan Sfenks’dir. Oidipus Sfenks’i yener kraliçeyle evlenir ve çocukları olur fakat hayatının yazgısı kehanetle yüzleşmesi gecikmez ve evlendiği kadının annesi ve yolda öldürdüğü

adamın babası olduğunu anlar ve gözlerine mil çekerek kendini yollara vurur.

Trajedinin mesajından da anlaşıldığı gibi Freud; kabaca ifade edersek, çocuğun cinsel kimliğinin oluşması aşamasında hemcinsi olan ebeveynle özdeşleştiğini ve karşı cinsteki ebeveynle de cinsel ilişki kurabilmeyi hayal ettiğini savlar. Trajedi kahramanı Oidipus'un cinsiyeti üzerinden yani erkek cinsiyetiyle özdeşleşmeyi anlatmaktadır. Oğlan çocuğu annesini sevmekte ve bir tek kendine ait olmasını istemektedir fakat rakibi olan babası kendinden büyük bir yetişkindir ve anneye çok önceden beri sahiptir. Çocuk baş edemeyeceği bu rakibi yalnızca fantezisinde öldürmeyi düşünebilir. Gerçek hayatta da bu karmaşayla baş etmek ve Oidipus karmaşasını sağlıklı olarak atlatarak annesi yerine ileride yetişkin olduğunda seçeceği bir kadınla birleşmeyi düşünebilecektir.

Oidipus karmaşası erkek çocuğunun karmaşasını ve nasıl çözüldüğünü anlatan bir teoremdir. Kız çocuğunun Oidipus karmaşası bundan farklı cereyan eder. Freud 1931 yılında yazdığı 'Kadın Cinselliği' makalesinde kadının Oidipus karmaşasının tam da nasıl cereyan ettiğini bilemediğini açıkça belirtmiştir. Kız çocuğunun anneden ne sebeple uzaklaştığı ve babaya nasıl yöneldiği konusunda tahminler yürütmüştür. Bunlar; masturbasyon yasağı, tuvalet terbiyesi, memeden kesme gibi engellemeler etrafında toplanabilirken asıl vurgu annenin genital organı ve küçük kızın kendi ve akranı oğlan çocuklarının farklılıklarını algılayarak ve de bu farktan anneyi sorumlu tutması ile anneden yüz çevirmesi olarak açıklar. Söz konusu makalede hissedilen aslında pre-oidipal dönemin ne kadar

önemli fakat keşfedilmesi zor bir dönem olduğudur. Anne ve kız çocuğu arasındaki bağı tahmin edilenden daha güçlü olduğu ve pre-oidipal dönemin kız çocuğu yani kadın için çok belirleyici olduğu saptaması yapılmıştır.

Ana hatlarıyla Oidipus karmaşasından bahsettikten sonra bu kompleksi tamamlayan hadım edilme karmaşasına bir göz atmakta çok fayda vardır.

Feud'a göre başlangıçta yani pre-oidipal dönemde kız ve oğlan çocuklar cinsel kimlik ve anneye göre aldıkları pozisyon açısından aynıdırlar. İkisi de anneye bağımlıdır ve sevgi nesnesi olarak anneyi bilirler ve ilk özdeşleşme nesnelere de annedir. Oidipal döneme girdiklerinde bu hal farklılaşmaya başlar. Çocuğun dış dünya algısı geliştikçe öncelikle en yakında olan kişilerin cinsel farklılıklarını keşfederler. Haliyle farkları yaratan genital organlardır. Öncelikle bir penisi olduğu var sayılan annenin(fallik anne) baba gibi penise sahip olmadığı görülür; demek ki anne penise sahip olmuş olması gereken ve sahip olmayandır yani hadım edilmiştir.

Burada ileride de değinileceği gibi erkek bakış açısından kadını anlama çabası söz konusudur.

Oğlan çocuğunun bir penisi vardır fakat babanın ki gibi değil, küçüktür ve anneyi tatmin etme ve hamile bırakma olanağına sahip değildir.

Kız çocuğu da kendini başta erkek gibi algıladığından kendisinin penise sahip olmadığını fark ettiğinde hayal kırıklığı yaşar aynı zamanda annesinin de penisi yoktur demek bu durumda annenin bir suçu olabilir, anne ya onu penissiz doğurmuştur ya da penisini kesmiştir.

Ama bu karmaşa kız çocuğu için oğlan çocuğu açısından taşıdığı vahameti taşımaz çünkü kız çocuğu zaten hadım doğmuştur yani kaybedecek bir şeyi yoktur.

Kız çocuğu zamanla durumunu kabullenir ama bir müddet kendisine bir penis verileceğini veya penisinin çıkacağını umar fakat bu zaman içinde gerçekleşmeyince umudunu keser ve Freud'a göre 'normal'⁵ bir kadın olmaya yönünde ilerleyip penisin yerini tutacak bir bebeğe sahip olacağı zamanı bekler tabi mümkünse erkek bir bebeğe sahip olmayı umar çünkü bu açık ancak bir penisle kapatılabilir.

[...] La " fonction sexuelle", pour Freud, est avant tout la fonction reproductrice.[...] Il faut donc que la femme soit amenée a privilégier ladite "fonction sexuelle", que ce qui paracheve son évolution libidinale soit le désir d'enfanter. C'est dans l' " envie du pénis" que l'on trouvera, une fois de plus, le mobile de cette progression.

L'envie d'obtenir du pere le pénis sera relayée par celle d'en avoir un enfant, celui-ci devenant, suivant une équivalence que Freud analyse, le substitut du pénis. Il faut ajouter que le bonheur de la femme ne sera complet que si le nouveau-né est un petit garçon, porteur du pénis convoité. Ainsi sera-t-elle dédomagée dans l'enfant qu'elle met au monde de l'humiliation narcissique[...]

[...] Freud'a göre cinsel istek her şeyden önce üreme amaçlıdır.[...] Kadının cinsel isteğe öncelik tanınması ancak çocuk sahibi olmak için olmalıdır bunun temelinde de yine penis hasedini görürüz.

Baba tarafından bir penis verilmesi beklentisi aynı kişi tarafından bir bebek sahibi olma arzusu ile değiştirilir. Bu Freud'e göre sıkça analiz edildiği gibi penis ikamesidir. Fakat buna muhakkak ilave edilmesi gereken çocuğun ancak erkek olması halinde kadının mutluluğu

⁵ Normal kadın Freud'a göre oedipal süreci anne olabilecek şekilde başarıyla tamamlamış kadındır. Bu düşünceye göre tek onaylanan kadınlık hali anneliktir.

tamamlanır ki çokça arzu edilen penise sonunda kavuşulmuş olsun. Böylelikle dünyaya getirilen bebekte kadının narsistik aşağılanması tamir edilmiş olur.[...] (Irigaray, 1977:41).

Bu mevcut söylemi, cinsiyet rejimini yansıtan ve destekleyen bir savdır, erkek gözünden ve sadece görsel veriler üzerinden ilerler. Oidipus efsanesinde Oidipus bilmeden yaşadığı ensesti fark edince de kendi gözlerine mil çeker, simgelediği hadım ediş; gözün karşılığı penistir. Göz ve penis paralelliği efsanede olduğu gibi bilinçdışında simgeler düzeyinde de mevcuttur. Görsel genel algı detaydan çok dikkati görsel olarak çekende yoğunlaşır.

Freud'un bakış açısı daha önce irdelenen sosyal ve cinsel araştırmaların bulgularını destekler fakat kadının durumuna çözüm getiremez ve mevcut taktik kadın varoluşlarını ve kadın hareketlerinin kazanımlarını 'normal' kadından sapmayla açıklayacak hale gelir. Bunun yanı sıra Freud de her birey gibi zamanının ve kültürünün etkilerinden muaf değildir ve tabii ki psikanaliz Freud'le sınırlı kalmamış ve feminizmden etkilenmiştir, özellikle kadın ve feminist psikanalistlerin katkılarıyla bu kuramlar elden geçirilmiş ve/veya ortadan kaldırılmıştır. Bu eleştiriler ışığında konuyu derinleştirmeye çalışacağız.

Ama farz edelim ki psikanalizin imkanları sadece Freud'le sınırlı olsaydı, kadınların yaşamakta olduğu, yukarıda örnekleri verilen psikolojik ve fiziksel şiddet, cinsel soğukluk, vajinismus kolaylıkla hadım edilme ve Oidipus karmaşalarıyla anlatılabilecek ve sonuç olarak da bu durum kadının zaten eksik doğduğu ve penis hasedinden muzdarip; kendi eksikliğini farkında ikincil bir cins olmasıyla bir nevi

olağanlaşabilecekti. Zaten eksik doğmuş olduğu için kadın cinsiyet rejimindeki ikincil rolünü kabullenme ve bu kabullenişe göre yaşamak durumunda olacaktı.

Cinsiyet rejimi ve fallosentrik hatta daha çok fallogosentrik yani Freud'un kadına penis hasedi ile yüklediği, kadının kıskandığını iddia ettiği şey daha sonrada Lacan tarafından iktidara eş güdülecek olan fallus merkezli düşüncedir. Bu durumda kadın bir penise sahip olamadığı için erkeği kıskanmaz, kadının sıkıntısı iktidara ortak olamamaktır ya da iktidar tarafından görülmeyen; öteki olmaktır.

Fallogosentrik düşünce hiyerarşik, kendi merkezli yani bir anlamda da narsistiktir. Bu düşünce içerisinden bakıldığında haliyle penisin(varlığı ve yokluğu) ilk fark edilen olması doğaldır ve bu dikey yapıda ilk ve ikincil konumların bulunması da kaçınılmazdır, penise ya da iktidar olan fallusa sahip olan ve olmayan diye.

Freud'un bu yapıyı ortaya çıkartan yani görünür kılan teorileri aynı zamanda kadını dışarıdan gören erkek egemen cinsiyet rejiminin bakışını da çok iyi yansıtmaktadır. Freud'un feministler ve feminist psikanalistlerce sıkça eleştirilen savlarının kadınlar lehine en az iki kazanımını ifade etmeden geçmenin cinsiyet rejiminin ana söylemini analiz etme çabasında eksik kalacağını düşünerek; Freud'un öncelikle kadınların cinsel hayatlarıyla ilgilendiği, kadınları dinlediği, kendilerini ifade edebilecek, sınırlı ve güdümlü de olsa, bir alan açılmasına ön ayak olduğu yadsınamaz. Buna bağlı olarak Freud'un önemli ölçüde temsil ettiği cinsiyet rejiminin

ve tek taraflı erkek bakışının (yine de anlama çabası içeren) psikanaliz içinden rahatlıkla görünür hale gelmesi çok önemli bir çıkış noktasıdır.

İleride ayrıntılarıyla söz edilecek kadın psikanalistlerin öncelikli katkıları kadın bakış açısından çok kadın bedeninin içerden, kadın tarafından algılanışı yani kadının hissedışı odaklı olmuş olmasıdır.

Freud'den alıntıyla devam edersek;

[...] the sexuality of little girls is of a wholly masculine character... that libido is invariably and necessarily of a masculine nature, whether it occurs in men or women and irrespectively of whether its object is a man or a woman.

[...] küçük kızın cinselliği tamamen eril karakterdedir...kadın veya erkekte, değişmez ve gerekli olarak libido, kadın veya erkeği nesne olarak seçmiş olsa da, eril (maskülen) bir karaktere sahiptir.' (Freud, 1991:141).

Burada anlatılmak istenen, yukarıda da belirtildiği gibi, Freud savının temelini yani insan libidosunu tanımlarken erkek olarak kabul edişidir ve yapıyı da bu zemin üzerine kurşudur. Bu tanımın önemli bir noktası da biseksüellikdir, libidonun erkeğe veya kadına yönelmesi biseksüel bir duruma şahadet eder. Freud'un bu saptaması takipçileri tarafından pek benimsenmese de teorinin temelinde mevcuttur. Buradaki yanlışlama libidonun tarafsız olarak alınmamasından kaynaklanmaktadır, aynı bakış kadını da kendi özgün libidosundan mahrum eder. Böylelikle kadın cinselliğinin dayandırıldığı temel teorilerden biri başlangıçtan itibaren kadın açısından sorunludur.

Freud kız çocuğunun masturbasyonundan bahsederken de aynı düşünce tarzını sürdürür, ona göre kız çocuğu erken dönem masturbasyonunda klitorisi kullanır 'asıl' olan vajina ve dudaklar atıl durumdadır, hissizdirler. Böylelikle kız çocuğu oğlan çocuğa paralel bir cinsel hayat yaşar.

Ergenlikle birlikte oğlan çocuğun cinsel aktivitesi artarken kız çocuk erkeksi cinsel aktiviteden vazgeçmek zorunda kalır çünkü cinsel arzularını bastırmak zorundadır ve kadın için cinsel hayatın mümkün olduğu durum evliliğe dek bu hal böyle devam eder ta ki cinselliğin aktif olarak başlamasıyla klitoris zevki vajinaya devir edinceye kadar (Freud, 1991:143).

Freud aracılığıyla cinsiyet rejimini ve kadın sorunlarını anlamaya gayret ederken sıklıkla akla takılan soru, Freud'un bakış açısının toplumsal normlarla özellikle zamanının normlarıyla paralellliğidir. Kız çocuğun sadece klitoral masturbasyon yaptığı iddiası hem kadın bedenini ve doğasını tanımamaktan kaynaklanırken hem de kadına cinselliğine yönelik sosyal sınırlamaları içinde taşıyarak cinsiyet rejimini görünür kılar.

Daha önce de söz edildiği gibi hadım edilme karmaşası da oedipus karmaşası ile bağlantılıdır.

Here the feminist demand for the equal rights for the sexes does not take us far, for the morphological distinction is bound to find expression in differences of psychical development. 'Anatomy is Destiny', to vary a saying of Napoleon's. The little girl's clitoris behaves just like a penis to begin with; but when she makes a comparison with a playfellow of the other sex, she perceives that she has 'come off badly' and she feels this is a wrong done to her and as a ground of inferiority. For a while still she consoles herself with the expectation that later on, when she grows older,

she will acquire just as big an appendage as the boy's. Here the masculinity complex of women branches off. ... The essential difference thus comes about that the girl accepts castration as an accomplished fact, whereas the boy fears the possibility of its occurrence.

Feministlerin eşit hak talepleri bizi pek uzağa götüremez, Napolyon'un sözünü değiştirerek söylersek 'anatomi kaderdir'. Şekilsel farklılıklar fiziksel gelişimde mutlaka ifade bulurlar. Başlangıçta küçük kızın klitorisi küçük bir penis gibi işlev görür fakat sonradan diğer cinsten oyun arkadaşıyla kendini karşılaştırdığında kötü durumda olduğunu düşünür, bunun haksızlık olarak algılar ve bu aşağılık duygusu için temel hazırlar. Bir süre ileride aynı ölçüde büyük bir penise sahip olma umuduyla kendini oyalar. Burada kadının maskülenite kompleksi filiz verir... Önemli fark küçük kızın hadım edilmesini tamamlanmış bir olgu olarak kabul etmesi, oğlanınsa bu olasılığın gerçekleşmesinden korkmasıdır. Hadım edilme kokusunun küçük kızda bertaraf edilmesiyle güçlü bir üstben oluşumunun da önemli bir motivasyonu kaybolmuş olur... (Freud, 1991:320 - 321).

Metinden de anlaşılacağı üzere Freud'a göre kadının anatomik yapısı sosyal kaderini de belirlemiştir, feministlerin eşit hak talepleri biyolojik kader karşısında çaresiz kalır, haliyle burada açıkça ifade bulan görüş sosyal eşitsizliğin biyolojik kaynaklı olması ve değiştirilemeyecek bir güce tabi olmasıdır bu sefer Tanrı yerine Freud doğayı koyarak tek tanrılı dinlerin savını tekrarlamış olur. Kadın eksik doğmuştur ve bu doğadan kaynaklandığı için insan tarafından değiştirilemez, demiş olur.

Küçük kızın küçük penisi yani klitoris penis karşısında küçük olduğundan ve bu hiyerarşide mağlup olduğundan bazı kadınlarda makülenite/erkeksilik kompleksine sebep olur bu da feministlerin erkek gibi yaşama arzularını bir nebze açıklamaktadır. Fallik/dikey düşünüş planında kadın

ve erkeği sıraladığımız gibi ırkları, etnik gurupları da bu şekilde avantajlıdan dezavantajlıya göre rahatlıkla sıralayabiliriz ve bu bizim için ayrımcılığa elverişli bir plan hazırlamış olur.

[...] mais pour la filette, ce complexe d'Oedipe pourra subsister très longtemps. En effet elle n'a pas a craindre d'y perdre un sexe qu'elle n'a pas. Et ce ne seront que les frustrations réitérées de la part du pere qui l'ameneront, bien tardivement et de façon souvent incomplete, a détourner de lui son désir. On peut en inférer que la formation du surmoi sera, dans de teles conditions, compromise, ce qui lessera la filette, la femme, dans un état de dépendance infantile vis-a-vis du pere, de l'homme-pere _ fesant foction de surmoi _ , et ce qui la rendra inapte a la participation aux intérêts sociaux et culturrels les plus appréciables.

[...] ama küçük kızda oidipus kompleksi uzun süre devam eder. Aslında sahip olmadığı bir cinsel organın kaybindan dolayı korku duymaz, babanın yarattığı tekrarlanan früstrasyonlar sayesinde, çoğunlukla tamamen olmasa da, babadan yüz çevirir.

Bundan şunu çıkartabiliriz; bu zor şartlar altında üstbenin oluşumu küçük kızın, kadının üstben görevi gören babaya, koca-babaya çocuksu bir bağımlılık geliştirmesini sağlar ki bu kadını sosyal ve kültürel aktivitelere uygun olmama halini yaratır (Irigaray, 1977:40).

Diğer taraftan kız çocukları hadım edilme korkusundan muaf olduklarından, çünkü hadım doğmuşlardır, güçlü bir üstben geliştirmek zorunda kalmazlar, başta avantaj gibi algılanabilecek bu hal aslında oldukça sorunlu bir alanın alt yapısını oluşturur. Güçlü üstben kendini yani arzuları toplumsal kurallara uygun bir şekilde kontrol eder halbuki; kadınlar erkeğe göre daha zayıf bir üstbene sahip olduklarından kendilerine hakim olamayacaklardır ve bundan dolayı idare edilmeleri

gerekir. Tek tanrılı dinlerin kadına yönelik bakışını teyit eder görünen bu bakış açısı biyolojik olmaktan çok sosyokültürelidir.

İrigaray, fallik düzenin yeniden üretilmesini Freud'un kadın psikolojisine yaklaşımı üzerinden sorgular; kadının pasif amaçlara yönelme tercihi gösterdiği gibi bir önermeye karşı pasifliğin gerçekten pasif olup olmadığını, kadından beklenen edilgenliğinin üreme üzerinden olup diğer üretim ilişkilerinde olduğu gibi ürün/toprak, sermaye/fabrika ilişkilerine benzer algılandığı ve kadının pasif olarak tohumu sadece aldığı ve aktif olanın tohum olduğu düşünce şeklinden kaynaklandığını işaret eder (Irigaray, 1985:18-19).

Yine Freud'un kadınların pasif ve mazoşist yönelimli olmaları savı üzerine kadının bastırılan cinselliğine paralel bastırılan saldırganlığından da söz eder. Bastırılan saldırganlık, saldırganlığın gerekli yerlerde çıkamamasına sebep olur böylelikle içe döner ve mazoşist yönelimli olurken erkekte de aşırı derecede saldırganlık ve sadizm olarak karşılık bulur (Irigaray, 1985:19).

Kadın ve erkeğin pasif ve aktif diye sınıflanmasından hareketle saldırganlığın kadında içe dönüp mazoşist, erkekte ise dışa yönelip sadist olarak cinsel planda tanımlanmasından sonra sorgulanması gereken önemli bir alan ortaya çıkmaktadır. Çağdaş psikanalistlerin öznel - arası (intersubjective) olarak adlandırdıkları ilişki şekli ki bu çağdaş psikanalist Jessica Benjamin tarafından ben olmayanın, ötekinin de kendim gibi özne olduğunun farkında olmam olarak anlatılmıştır. Yani psikanalizde çok önemli olan nesne kavramına yeni bir bakış açısı getiren bu yaklaşım

nesne olarak algılanan diğerk kişilere yönelik bakış açısının temel kabulünü narsistikden narsistik olmayana çeviren bir algılama biçimi olarak karşımıza çıkmasıdır. Bu temel ve çok önemli değışiklikten hareketle çağdaş psikanaliz onay/tanıma (recognition) olarak kavramlaştırdığı olgunun, karşılıklı birbirlerini özne olarak kabul eden iki bireyin hiyerarşik olmayan karşılıklı kabulünü öne çıkartarak psikanalizce de içselleştirilmiş olan Freud'un da hem fikir olduğu Hegel'in köle/efendi⁶ ilişkisini reddederek yeni bir analiz kapısı açmış olur. Haliyle hiyerarşik köle/efendi kalıbı gibi özneler-arası olan ilişkinin de temelini anne çocuk ilişkisine dayanır. Annenin çocuğı özne olarak kabullenmesi ve çocuğun gerçek ihtiyaçlarını algılayıp doğru karşılıkları verebilmesiyle gerçekleşen bu oluş öncelikle annenin de bir özne olabilmesine bağlıdır.

Bu düşünceden hareketle pasif/aktif, mazoşist/sadist gibi iki boyutlu ve hiyerarşik önermelerle bütünü açıklamakta sınırları kabul etmek yerine, ufku geniş tutmayı tercih ederek, kadının mazoşist ruhsal örgütlenmesini değerlendirmeye gayret edersek, karşılıklı onayın var olmadığı, özneler-arası ilişkinin mevcut olmadığı sado-mazoşist ilişkide bile, onaylanma ve kabul edilme arzusunun temelde yattığı kabul edilebilir. Köle/efendi açısından bakarsak efendi kontrol edemediğı bir şeye bağımlı olduğunu kabul edemez halbuki varlığının onayı için ona bağımlıdır, o halde bağımlılık nesnesini nesneleştirip kontrol edilir hale getirecektir aynen sado-mazoşizmde olduğu gibi (Benjamin, 1988:54).

⁶ Benjamin (1988:53-54)

[...]‘real’ sadism, the desire to hurt and reduce the other as one has been hurt oneself, comes into being. In short, aggression, internalized as masochism, reappears as sadism.

[...]‘gerçek’ sadizm, ötekini yaralamak ve aşağılamak, indirgemek arzusu, kendi kendini yaralamışlığı ile paraleldir. Kısaca mazoşizm olarak içselleştirilmiş olan saldırganlık sadizm olarak dışa döner (Benjamin, 1988:69).

Yukarıda yapılan alıntıların ışığında Freud’ca kadının cinsel ve sosyal pasifliği kadın ruhsal yapısının mazoşist eğilimi tekrardan gözden geçirilirse, kadının indirgendiği, ikincil bir pozisyonu kabule zorlandığı rahatlıkla söylenebilir ama bundan daha önemli olan kadının nesneleştirilmesindeki sosyal hesaptır ki bu da cinsiyet rejiminin kurgulanışı/kuruluşu ile anlaşılabilir. Diğer taraftan erkeğin durumunu anlamak için çok önemli bir ip ucu da ortaya çıkar, ‘Sıcak Aile Ortamı’ araştırmasında söz edilen erkeklerin yaşadıkları şiddeti ifade etmekte zorlanmaları, mizaha sığınmaları ya da konuyu geçiştirmelerini çağrıştıran, yine kaynana, görümce gibi aile bireylerinin diğer kadınlara uyguladığı baskı ve şiddeti hatırlatan; şiddetin kaybolmaması, devredilerek tekrarlanması olgularını, mazoşizmin nesnesi olabilecek olanla karşılaştığı durumlarda sadizm olarak dışa dönmesi ve benzer sadistik yapıyı kişinin zaten kendi içinde devam ettiriyor olması yani kendini sürekli yaralıyor olması ile anlayabiliriz.

Bununla da tekrar ilk bölümde söz edilen narsizm kavramına yaklaşmış oluruz.

The state of omnipotence, with its absence of tension, gives birth to domination. In the absence of a differentiated sense of self and other, the vital sharing between separate minds is replaced by almost exclusively complementary relationships.

Gerginliğin olmadığı tümgüçlülük hali tahakküme zemin hazırlıyor. Kendi ve öteki arasındaki farkı ayırt etme algısının olmaması, yani bağımsız varoluşların yaşamsal olan farkını ayırt edememek hemen hemen tamamen tamamlayıcı ilişkilerce yol açıyor (Benjamin, 1988:73).

Yukarıda söz edilen tamamlayıcı(complementary) ilişki daha önce de narsizm konusu irdelenirken değinilmiş olan bağımlı ilişkidir. İki bağımsız bireyin birbirini tanıyıp onayladığı öznel-arası olan ilişkinin aksine karşılıklı kabul içermeyen, tahakküm ve ele geçirme üzerinden, karşı tarafın bireysel gücünün yok olması, tabi ve muhtaç oluşuyla, zayıfın güçlüyü aczinden dolayı onayladığı ve güçlünün ezdiği için varlığının onaylanması üzerinden bağımlı bir ilişkidir. Tümgüçlülük duygusu bebeğin anneye tamamen bağımlıyken yaşadığı gerilimsiz ruh halinin benzeridir, bu aynen kendini evrenin merkezi olarak hissetmeye benzer, etrafta olan her şey onun için oluyordur, dolayısıyla bebeğin ihtiyaçları karşılandıkça gerginliğin doğması için bir sebep yoktur. Tümgüçlü olma arzusu tamamen bağımlı, pre-oidipal döneme bir öykünme olarak anlaşılabilir fakat yetişkinler için oldukça sorunlu bir içerik taşır. Yetişkin olmanın, anneden ayrılıp bağımsız bir birey olmanın koşulu narsistik tümgüçlülükten feragat edip bireyler arası ilişkilerin gerilimini, gelgitlerine tahammül edebilecek bir mesafeye kavuşmak olabilir aynen Freud'un oklu kirpisinde olduğu gibi.

Freud tarafından ileri sürülen savların kadınlar için ve kadını anlamakta sorun teşkil edenlerine geri dönersek tek bir ortak libido olmasından kaynaklanan kadının biseksüelliğinin yanı sıra kadının cinsel doyum yaşayabildiği genital bölgelerinin erkeğe göre fazlalığı ve kadının pre-oidipal dönemde bağlanmış olduğu anneden ayrılarak sevgi nesnesi olarak babayı yönelmek zorunda olması gibi daha önce de kısmen değinilmiş başlıklarla karşılaşırız.

Freud'a göre insan doğasında mevcut olan biseksüellik özellikle kadının muzdarip olduğu bir haldir, çünkü; kadın hem vajinaya hem de penis benzeri klitorise sahiptir, halbuki erkeğin sadece tek erotik bölgesi vardır; penis. Vajina zaten ergenlik çağına kadar hissizdir (Freud, 1991:374).

Ayrıca kadın, gelişimi boyunca, cinsel haz için sadece genital bölge değiştirmekle kalmaz aynı zamanda sevgi nesnesini de değiştirir; anneden babaya geçer.

Küçük kız hadım edilişinden anneyi sorumlu tutar, aslında oğlan çocuğunun da yaşadığı hadım edilme tehdidi anneden kaynaklanmaktadır, bunun nedeni tam olarak anlaşılacakla birlikte, iddia edilen emzirme eksikliğinden çok annenin masturbatif aktiviteyi yasaklamasıyla ilintili olabilir (Freud, 1991:381).

The turning-way from her mother is an extremely important step in the course of a little girl's development. It is more than a mere change of object. [...] there is to be observed a marked lowering of the active sexual impulses and a rise of the passive ones. It is true that the active trends have been affected by frustration more strongly [...] when the small girl

represses her previous masculinity a considerable portion of her sexual trends in general is permanently injured too.

Kız çocuğunun gelişiminde anneden yüz çevirme son derecede önemli bir adımdır, bu sadece nesne değişimi değildir[...] bu aktif cinsel itkinin azaltılması ve pasif olanların arttırılmasıdır ve aktif itkiler pasiflerden daha çok früstrasyona neden olurlar[...] Böylelikle önceki erkeksiliğinin bastırılması ile, genellikle, kız çocuğunun genel cinsel eğilimi de, kalıcı olarak, yaralanmış olur (Freud, 1991:387).

Yukarıda yapılan alıntı kadın cinselliğine bakışı vurgulamak için çok önemlidir. Yine fallogosentrik bakış açısına göndermeyle; klitorise bağlanan cinsel enerji kız çocuğunun masturbasyon yaşağı ile sekteye uğrar ve genel cinsel arzusu da ketlenmiş olur, daha önce söylendiği gibi bunu da bir kadın yani anne yapar. Klitoral cinsellik aynen penisle yaşanan cinsellik gibi maskülen karakterdedir yani aktiftir ama kadında bulunmaktadır dolayısıyla kadın eril libidosu ve bu libidonun ketlenmesinden dolayı daha biseksüeldir. Freud okuması üzerinden bunlarla hem fikirken, kadına atfedilen bu halde en rahatsız edici olan; kadının libidosunun erkek ve aktif oluşudur çünkü tek libido vardır fakat bastırılması gereken olarak karşımıza çıkmıştır, tek olan bu libidinal enerji kadında bastırılmak durumundadır ki kız çocuğu kadınsılaşsın; haliyle bu enerji ergenlikle birlikte kadında azalmak durumundadır ve Freud'un, defaten belirttiği gibi, bu hal nevroza zemin hazırlar. Yine daha önce belirtildiği gibi kadının kendi libidosunun yok sayılması, normu, erkek bedeni ve sosyal kurallar üzerinden tanımlayarak, sav öne sürüldüğünde kadın açısından böyle bir açmazın ortaya çıkmasına yol açar. Devam

edersek biseksüellik de aynı norm tarif etme çabasından ortaya çıkar, dikkatli bakınca bu sadece kadın için geçerlidir yani heteroseksüel kadın 'normal' kadın olarak gelişirken ki bu kadının nihai amacı çocuk sahibi olabilmektir, erkeksi libidosu ile pre-oidipal dönemde anneye yönelmişken bu libidoyu bastırıp babaya yani erkek cinsine yönelir, bastırılan libido kadınsılaştır yani pasifleşir aktif olanla karşılaşabilecek hale gelir.

CETAD'ın *Kadın Cinselliği Dosyası* araştırmasında sıklıkla rastlanan cinsel isteksizlik sorunu Freud'un metinlerinde de karşımıza çıkar.

Puberty, which brings about so great an accession of libido in boys, is marked in girls by a fresh wave of repression, in which it is precisely clitoridal sexuality that is affected. What is thus overtaken by repression is a piece of masculine sexuality.

Ergenlik, erkeklerde daha güçlü bir libidonun açığa çıkmasına neden olurken kız yeni bir bastırma dalgası ile karşılaşır ki bundan klitoral cinsellik etkilenir. Kızda bastırmadan etkilenen erkeksi cinselliğin bir parçasıdır (Freud, 1991:143).

Irigaray'e göre Freud'un bu yorumu kadının cinsel isteksizliğinin yine kadının doğasından kaynaklanan şansızlığına bağlanmaktadır (Irigaray, 2003:43).

Aynı şekilde düşünmeye devam edersek kadın kendi doğası nedeniyle aktif olan ve daha fazla cinsel haz sağlayabilen klitoristen vazgeçmek fakat pasif olan ve çocuk doğurmaya yarayacak olan vajinal sekse yönelir, bu yönelişin gerçekleşmesi için aktif olan seks arzusunu bastırır. Kadının niye tercih yapmak zorunda olduğu ve/veya böyle bir ayrımın olup olmadığını

hiç sorgulamadan, kadının genelde içinde yaşadığı toplumsal koşullara bir göz atarsak özellikle Kadın Cinselliği araştırmasında söz edilen cinsel isteksizlik, özellikle Türkiye’de dünya ortalamasının üzerinde rastlanan vajinismus vakaları ve bekaret tabusu üzerine söylenenleri anlamaya çalışırsak bize Freud ve Irigaray tarafından aktarılanlara başka bir gözle de bakabiliriz.

Bekaretin cinselliğin miladı olarak algılanması neticesinde bekaret, en maddi göstergesi olarak kabul edilmektedir. Kadın cinselliğinin miladı bekaret olmadığı gibi, kadının cinsel hazzını tetikleyen şey cinsel ilişkiden çok klitorisın doğru uyarılmasıdır (CEDAT, 2006:16).

... Evleninceye dek bedeninin ve kişiliğinin cinsel yanını keşfetmemiş kadın için, evlilik içinde doyurucu bir cinsellik yaşama şansı sınırlıdır. Zaten Türkiye’deki vajinismus vakalarının dünya ortalamalarının birkaç katı olması da bu sonuçlardan sadece biridir.

İkinci sonuç ise, evlenene dek yaşadıkları cinsellik ‘gizli’, ‘kötü’, ‘çirkin’ olarak yaşayan genç, evlendikten sonra sevgi ve aşk dolu bir eş haline gelip aynı edimlerden ‘güzel’, ‘temiz’ ve doyumlu bir cinsellik yaratmakta zorlanmaktadır. Buna bağlı olarak cinsel fonksiyon bozukluklarından en fazla görülen bir diğeri de kadınlardaki cinsel isteksizliktir (CETAD, 2006:19).

Metinlerden de görüldüğü gibi kadın cinsel arzusunu bastırır, haliyle bu kadın ve erkekte cinselliğin yoğunlaştığı ergenlik dönemine denk gelir fakat Freud’un bahsettiği biyolojik kaderden çok, yukarıda yapılan alıntılarda belirtildiği gibi toplumun kadından beklediği kadınlık hallerinin gerçekleşmesi doğrultusunda olur. Kadın Cinselliği araştırmasında

vurgulanan, kadınlarca dile getirilmiş olan şikayetler ve bunların özellikle bu toplumda yaşanma sıklıkları sosyal faktörlerin önemine dikkat çekmektedir. Kadının evlenmeden önce bakire olmak zorunluluğu, evlenmeden önce cinsel ilişki yaşamaması gerekliliği Freud'un deyimiyle, kadının aktif cinselliğinin bastırılmasıyla aynı şeydir. Tabi ki mastubasyon da yasaklanmaktadır ama bunun kontrolünün yapılmasının oldukça zor olduğunu düşünmek pek de zor olmasa gerek. Ayrıca klitorisin cinsel hazı devretmediği gerçeği de yine aynı alıntıda görülmektedir. O halde kadının aktif cinselliği doğrudan bastırılmaya çalışılmış olur ki vajinismus gibi haller bunun en iyi örneklerinden biridir. Kadının penetrasyonu istem dışı reddetmesi, bu arada klitorisin aktif olduğunu rahatlıkla düşünebiliriz, vajinal birleşmeyi reddetmesi yani erkeği reddetmesi ve en sonunda üremeyi reddetmesi olarak yorumlanabilir. Tabi bu hal kadından beklenene pek uymamakla birlikte beklentinin kadına getirdiği yükü açıklamak için iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Türkiye'de kadınlarda yine sık görülen başka bir şikayet ise cinsel isteksizlik olarak saptanmıştı, bu da toplumsal beklentileri, en azından üreme aşamasında, sekteye uğratmasa da kadının kendisi için sorun yaratan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Freud'un kadının ruhsal örgütlenmesini açıklayan görüşleri, kadınların cinsel ve sosyal sorunlarını anlamak ve görünür kılmak için yapılmış olan araştırmalarda karşımıza çıkan başlıklarla bazı paralellikler içermektedir, bunlar da yukarıda belirtildiği gibi cinsel isteksizlik, sosyal planda ikincil

pozisyon, şiddete maruz kalmada sıklık gibi sıralanabilen ve daha da sayıları artırılabilir olan hallerdir.

Kadının ruhsal gelişimi süresince sevgi nesnesi değiştirmesi yani anneden babaya yönelmesi kadın için sorunlu olarak sunulan bir haldir. Bunu bir de özneler-arası bakış açısı ışığından değerlendirirsek fallus merkezli bakış açısından farklı bir oidipus kompleksini nasıl gördüğü oldukça ilgi çekicidir.

Jessica Benjamin'e göre oidipus kompleksini anlamakta eksik kalan şey oidipus efsanesinde saklıdır. Oidipus'un bilmeden öldürdüğü babası aslında onu öldürmeye kalkışmış öz babası yani arkaik babadır (primal father); tümgüçlü ve tüm kadınlar dahil her şeye sahip olup oğulları tarafından öldürülüp iktidarı paylaşılmış olan baba, içimizdeki arkaik anne ve arkaik nesnelere kadar tümgüçlü ve zalim olana denk düşen, korkutucu babadır. Bu arkaik baba aslında kendisiyle pek de alakası olmayan gerçek baba figürü ile aynı şeymiş gibi göstermektedir. Geleneksel psikanalitik bakış açısına göre anneye bağımlı olarak yaşanan narsistik dönemden çıkışın gerçekleşmesi ve oidipal dönemin başlaması için anne ve çocuğun tümgüçlü birlikteliğine baba müdahale eder ve söz konusu bağımlı ilişki sonlanır. Bu birlikteliğin tarafı olan anne arkaik anne, tümgüçlü fallik anne olarak kabul görmüştür yada diğer bir deyişle ayrılmaya yüklenen değer yani ayrılma-bireyselleşme döneminde yaşanan sıkıntılar, bildiğimiz anneyi bu pozisyona taşır. Böylelikle çocuk için ölümcül olacak büyümeme, sosyalleşememe ve bunu bozan kurtarıcı baba mitosunu dramatik

hale getirilmiş ve pre-oidipal dönemdeki annenin önemi gölgelenmiş olmaktadır.

Özellikle kadının ve dolayısıyla annenin özne olmadığı ve zaten psikanaliz kuramının temelinde benden başkasının nesne olarak adlandırıldığı dolayısıyla da algılamının da bundan farklı olmadığını düşünürsek, kadının anne olarak tümgüçlü, insan olmayan şey olarak algılanmasını anlayabiliriz (Benjamin, 1988:134-143).

Kadının erkek merkezli düşünüş şekli tarafından dışlanması, yok sayılması (repudiation) ve bunun sistematik oluşu kadının sahip olduğu iddia edilen penis hasedine benzemektedir. Teoriye göre penis hasedi kadınlığın temel itkisiyse, erkekliğin de kadını yok saymak, dışlamak olmalıdır (Benjamin, 1988:160).

Oidipus aşamasının çözülmesinde asıl sorun ne narsistik dönemde takılma ne de daha önce söylenmişlerin hiç birisi değildir, asıl mesele annenin özne olarak tanınmamasıdır, iki öznenin birbiri arasına koyabileceği mesafe eksiktir teoride, çoğu zaman da pratikte çünkü kadın arzu eden özne, kendi iradesine sahip birey olarak kabul görmez. Böylelikle annenin gücü özgürleştirici olarak görülen babaya devredilir ve keskin iki ucu olan dramatik bir senaryo yazılmış olur (Benjamin, 1988:169).

Kadının reddi erkek ruh yapısında keskin arkaik anneyi ve ona atfedilen korkuyu canlı tutar günümüzde bile cinsel kimliklerin oluşumu bu şekilde olmaktadır fakat değişen sosyal cinsellik kalıpları ve ebeveynlik tanımı bize başka bir varoluşun mümkün olabileceğinin ilk müjdesini

vermektedir, bu da karşı cinsi dışlamak yerine onun yansımasını kendi içimizde görerek anlayabildiğimiz durumdur (Benjamin, 1988:169).

3. Bölüm: Ayrılma - Bireyselleşme açısından kadının ‘ele geçirilmesi’

Ayrılma - bireyselleşme kavramını Mahler’in derlediği haliyle irdelemeden önce Freud’un konuya nasıl yaklaştığını görmekte fayda vardır ki bu önceki bölümlerle bağ kurulmasına da yardımcı olacaktır.

Daha önce bahsedilmiş olan narsisizm ve Oidipus karmaşası kavramları ayrılma - bireyselleşme kavramı ile yakından ilgilidir. Özellikle Oidipus karmaşası ve çözülüşü ayrılma evresi ile bağlantılıdır, yalnız Freud ve Mahler’in görüşleri arasında en belirgin fark Freud’un çocuğun cinsiyetine ve cinselliğine atfettiği önemdir. Mahler ise çocukların cinsel evrimlerini çok fazla dikkate almadan ayrılma - bireyselleşmeye odaklanmıştır.

Freud 1908 yılında yazdığı tahmin edilen ‘ Aile Romansları’ (Family Romances) makalesinde; “ bir bireyin anne ve babasının otoritesinden özgürleşmesi son derece elzem ve bir o kadar da zor olan bir süreçtir “ der (Freud, 1991:221).

Freud tarafından, ayrılmanın önemi ayrılamamanın yarattığı nevroz üzerinden anlatılmıştır. Karşılaştığı bir çok vakada nevrozun nedeni olarak (özellikle anneden) ebeveynlerden ayrılamamayı gözlemlemiştir.

Freud ayrılma ve bireyselleşme evresini Oidipus karmaşası içerisinde tanımlamış ancak sonraki anayol psikanaliz akımı ki Mahler de bu akıma dahildir, söz konusu evreyi çocuğun cinsel organizasyonundan bağımsız olarak incelemişlerdir.

Freud'a göre Oidipus karmaşasının çözülmesi ayrılma ve bireyselleşmeyi gerçekleştiren yaşantıdır. Bilindiği gibi özellikle erkek çocuk için geçerli olan çözülmeye hadım edilme endişesi esastır, çocuk, ebeveynlerine yönelik Oidipal aşkı yaşama geçirse bile, ceza olarak penisini kaybedecektir. Annenin yerine geçse (anne zaten hadımdır, bu evrede çocuk tarafından kadınların penisi olmadığı anlaşılmıştır) penisi olmayacak, baba yerine geçip anneye cinsel ilişkiye girse, baba onu hadım edecek dolayısıyla bu aşk erkek çocuğu narsistik kayıp ile ebeveyn nesnesinin kateksisi arasında seçim yapmaya zorlar. Haliyle ayrılmanın yani bu durumda ben oluşumu ve müteakip üst-ben oluşumu için gereken tercih, çoğu zaman, yapılır ve anne- baba içselleştirilerek bene tahvil edilir (Freud, 1991:318-319).

Yukarıda aktarılan erkek çocuğun Oidipus karmaşasının çözülüşüdür kız çocuğun karmaşasının çözülüşü farklı cereyan eder; karşı cinsin bir penise sahip olduğunu fark eden kız çocuğu hayal kırıklığına uğrayarak kendisine de bir penis verileceği beklentisine kapılır fakat bu gerçekleşmeyince de organın yokluğunu kabullenip cinsiyetinin kaderine razı olur ve ileride bir çocuğa sahip olarak bu eksikliği giderme cihetine gider. Kız çocuğun hadım edilme endişesi aslında yoktur çünkü zaten hadımdır, böylelikle güçlü bir üst-ben geliştirmesi için de önemli bir motivasyon eksik kalır (Freud, 1991:320-321).

Kısaca bu Freudca öngörülen ayrılma – bireyselleşme sürecinin işleyişidir. Fakat aslında psikanalizde ayrılma - bireyselleşme denilince akla gelen ilk isimlerden biri herhalde Margaret Mahler olmalıdır.

Mahler, ' *İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu*' kitabının önsözünde Yavuz Erten'in de belirtmiş olduğu gibi söz konusu kuramla ilgili o güne kadar yapılanları toplamış ve bir bütün olarak sunmuştur. Anayol Psikanaliz'in halen takip ettiği bu görüşler son dönemde farklı psikanaliz Ekollerince eleştirilmekte ve yeni yorumlar, yeni yapılan gözlem ve araştırmalar sonucunda ortaya çıkartılmaktadır.

Mahler bebeğin doğumdan itibaren anneden kademeli bir biçimde ayrıldığını ve bu ayrılışı, süreç içerisinde fark ederek geliştiğini var sayar. Aynen Freud'un birincil narsizm evresini tanımlarken dediği gibi; bebek önce anneye tamamen bağımlıdır bu da Mahler'in tanımında normal otistik evreye denk düşer. Bu evrede bebeğin tüm ihtiyaçları anne veya birincil bakıcı tarafından karşılanır ve neredeyse rahim içindekine benzer tümgüçlü bir yaşam devam eder. Fakat doğal olarak bebek anneden ayrılmıştır ama duygusal göbek bağının kesilmesi için bebeğin kendine yeterli olabilmesi gerekmektedir, bunun için de fiziksel ve ruhsal olarak tek başına var olabilme yetisini geliştirmesi gerekmektedir.

Mahler bebeği bireyselleşmeye götüren evreleri;

- farklılaşma ve beden imgesinin gelişimi
- alıştırma
- yeniden yakınlaşma
- bireyliği pekişmesi ve coşkusal nesne sürekliliğinin başlangıcı

olarak sınıflar.

İlk alt evrede bebek doğumundan 4. ve 5. aylık olana dek yukarıda bahsedilen anneye ortak yaşamsal evrenin neredeyse mutlak olduğu, daha

çok uyuyup çevreyle daha az ilgili olduğu dönem içerisinde. Bu aylar itibariyle anneye ve dolayısıyla çevreye yönelik dikkati yoğunlaşır yani kendi bedeninden kaynaklanan haz ve sıkıntılardan dikkatini dış dünyaya çevirmeye başlar. Annenin hareketlerine paralel ama daha araştırmacı ve kendi arzusuna yönelik hareket etmeye yönelir aynen anneyi görebilmek için bedenini geriye doğru atma hareketinde olduğu gibi.

İkinci alt evrede bağımsızlığa alışma çalışmaları yapılır. Emeklemeye gayret etmek, ayağa kalkmaya yeltenmek gibi dikey hareketlik önem kazanır . Bu dönemde geçiş nesnelere de önemlidir, ilk nesne olan annenin yokluğuna tahammül etmeye yarayan geçiş nesnelere; battaniye, meşhur oyuncak ayı gibi dış nesnelere öne çıkar. Kendi başına hareket ederek anneden uzaklaşmaya yönelik ön çalışmalar yapılır.

Üçüncü alt evre Mahler için en önemli alt evredir, ileride kriz yaratabilecek yaşantıların deneyimlenme olasılığının en yoğun olduğu dönem bu evredir. Bebek bu zamanda yürümeye başlayarak anneden fiziksel olarak uzaklaşıp kendi bedeninin imkanlarının keyfini çıkartmak ister. Deneyip yanılıp kendi yaşantısı üzerinden öğrenebilecektir. İşte bu dönemde annenin kişiliği, ileriki krizlerin oluşmasında çok önemli olur çünkü; bu evrenin bıraktığı izler hayat boyu taşınacak olanlardır. İleride değinileceği gibi annenin yani kadının özne olup olmamasının çocuk üzerindeki izlerinin en iyi görüldüğü yer burasıdır.

Üçüncü alt evre bebeğin anneden uzaklaşarak kendini yaşadığı ve sonra da bu deneyimleri dönüp anneye paylaşarak tamamen bağımsızlığa doğru sağlam adımlarla yola çıkabileceği evredir.

Dördüncü alt evre Mahler'in tanımıyla;

- 1) kesin ve kimi bakımdan yaşam boyu sürecek bir bireyliğe ulaşmak, ve
- 2) belli bir nesne sürekliliği derecesine ulaşmak. (Mahler, 2003:140)

olarak karşımıza çıkar.

Burada kasıt; bu evrede anneden ayrılmayı becerebilen ve kendi başına kaldığı süre içerisinde, ayrılığın yarattığı sıkıntılara katlanma becerisini geliştirmiş olarak ve anneye ayrı varlıklar olma durumunu kabul eden, kendi olma sınırlarının ilk çizgilerinin çizilmiş olması durumudur.

Ayrıca sevgi nesnesi yani anneden ayrı kalabilmenin yanı sıra iyi ve kötü annenin yani iyi ve kötü nesnelere birleşerek bir bütün içerisinde iyi ve kötü yanlar olarak algılanabilmesi olarak karşımıza çıkar. Burada artık bebeğin ihtiyaçlarını karşılamayan anne, kötü anne olarak algılanmaz fakat daha önce orada olarak ihtiyaçlara cevap verebilen anneye birlikte iyi ve kötü dengesi içerisinde değerlendirilir.

Mahler'in toparlayarak sunduğu bu yapı bebeğin bireyselleşmesinin önemli aşamalarını bize gösterirken, oluşturduğu klinik dışı ortam, terapi odalarının dışında anne ve bebeğin iki ayrı birey olarak da gözlenebilmesini sağlamıştır.

Bu çalışmada bebeklerin ayrılma- bireyselleşme süreçleri incelenirken, bu sürece annelerin ruhsal yapılarının nasıl etki ettiğini görme imkanımız, terapi ortamına kıyasla, daha fazla olur.

Örneğin; kendisi, kendi bebekliğinde ayrılma sıkıntısı yaşamış olan bir annenin bebeğinden ayrılmak istememesi, bebeğin ayrılma sürecinde nasıl bir etki yaratmıştır? Bunu görebiliriz. Haliyle bu anne bebeğin kendinden uzaklaşmasını engelleyerek deneme aşamasında olan bebek özgüvenini zedeleyip, özellikle Mahlerce de vurgulandığı üzere yeniden yakınlaşma aşamasında sorunlar yaşanmasına ve belki de hayat boyu kalacak ruhsal izlere sebep olabilmektedir.

[...]çalışmamızın oldukça geç bir aşamasında öğrendiğimiz gibi, annenin kendi anneliğindeki coşkusal gelişimi, yavrusunu serbest bırakmak, anne kuşların yaptığı gibi ona bağımsızlığa doğru yumuşak bir itme, bir teşvik verme konusundaki coşkusal istekliliğinin faydası muazzamdır. Bu, normal (sağlıklı) bir bireyselleşmenin olmazsa olmaz koşulu bile sayılabilir (Mahler, 2003:107).

Ayrılma-bireyselleşmeye özneler-arası bakışla bakmadan önce, bu haliyle anneye, kadın ve özne açısından bakmakta çok fayda vardır. Özellikle kadının toplumumuzdaki genel hali ve bu teze temel teşkil eden toplumsal araştırmaların bize sunduğu imkan ve verilerle kadının ne kadar özne olduğu ve özne olabilmekle bağımsız olmak arasındaki doğrudan ilişki açısından bakıldığında karşımıza ilgi çekici bir durum çıkar.

Birinci bölümde verilen örnekler gibi kadının yaşamsal ve cinsel alanının işgal edilmiş ve kendi kontrolünden çıkartılmış olduğu haller düşünülerek kendi kararlarını veremeyen, hayatına sahip çıkamayan ve kendi bedeni üzerinde söz sahibi olamayan birçok kadının ne kadar özne ve bağımsız olduğu ve başka bir bireyin bağımsızlığını ne kadar destekleyebileceği

cevaplanması gereken önemli bir sorudur. Özellikle kadına var olabileceği tek alan olarak tanıtılan annelikten ne sürede, ne kadar çabuk vazgeçebileceği, yine öncekine bağlı ikinci ama ikincil olmayan bir sorudur. (Bu arada anneliğin tek hali bağımlılıkmiş gibi bir var sayım söz konusu değildir fakat kadına tanınan tek var oluş alanının annelik ile sınırlandırılması ve bunun da kadınlık gibi erkek merkezli bir kurgu olarak benimsenmesi halinde ortaya çıkan annelik halleri kastedilerek önceki vurgu yapılmıştır).

Cevapsa sorulardan daha kolaylıkla verilebilir, bağımsızlaşmayan, özne olamaz ve başkalarının, bu kendi çocukları olsa bile, bağımsızlığını gözetmek ve bu süreçleri canı gönülden desteklemek gibi kaygılara kolay kolay sahip olamazlar.

Yukarıda ifade edilmeye çalışılan sorunsalı özneler-arası psikanaliz yaklaşımıyla derinleştirmeye çalışırsak öznelerin birbirini karşılıklı tanımalarına (recognition) geri dönmemiz gerekir.

Jessica Benjamin bu bölümde de sık kullanılacak olan bu kavramı şöyle tanımlamıştı;

Recognition is that response from the other which makes meaningful the feelings, intentions, and actions of the self. It allows the self to realize its agency and authorship in a tangible way. But such recognition can only come from an other whom we, in turn, recognize as a person in his own right.

Tanım/tanınma karşındaki kişinin duygu, niyet ve hareketlerimize anlam kazandıran cevabi karşılığıdır. Kişinin (kendiliğinin) yaratıcılığını ve gücünü, somut bir biçimde, gerçekleştirme imkanı tanır. Yalnız bu

tanıma/ kabul sadece varoluşunu kendiliğindenliğini onayladığımız
birisinden gelebilir (Benjamin, 1988:12).

İki birbirini onaylayan, tanıyan öznenin karşılıklı durumu öznel-arası
ilişkiyi özetler, bu durumda eşitlik vardır ama sabit bir dengenin olması
beklenemez, bu süreç dinamiktir. Özneler-arası işleyen bir ilişkide ‘seni
tanıyorum, sen gerçeksin’ ifadesi önemlidir burada söylenen sen benim
hayalimin ürünü, fantezimin parçası veya benim uzantım değilsin, kendi
başına, özgün ve biricik varlığıyla seni olduğun gibi tanıyorum ve senin
gerçekliğini aynen kendimi kabul eder gibi kabul ediyorum denmektedir.

Anne çocuk ilişkisine geri dönersek, annenin kabulü ve tanınması olmadan
çocuğun sağlıklı bir bireysellik geliştirebilmesinin mümkün olmadığını ön
koşul olarak kabul ederek ilerleyebiliriz. Mahler bu koşulun ne kadar
önemli olduğunu bize göstermiştir fakat burada gözden kaçan önemli bir
nokta vardır; annenin özne olma hali. Benjamin’in ısrarla vurguladığı
psikanaliz ve psikoloji tarafından yok sayılan ve feminist hareketin
çabaları sayesinde gitgide daha görünür hale gelmiş olan ‘özne kadın’
çocuğun da bireyselleşmesinin, bağımsızlaşmasının anahtarıdır. Kadın/
anne erkek merkezli bilimler ve bilimsel yöntemlerce hep çocuğun
bireyselleşmesini aracı olarak algılanmış ve özneliği görmezden
gelinmiştir (Benjamin, 1988:23).

Özneler- arası yaklaşımla hiç ilgisi olmadan Mahler’in çalışmaları annenin
ruh durumunun, geçmişinin ve çocukluk deneyimlerinin anne - çocuk
ilişkisinde ne denli önemli olduğunu göstermiştir. Mahler’in
çalışmalarında annenin bağımlı olan ya da bağımlı olmayan ruhsal

yapısının çocuğun yürümeye, konuşmaya başlamasında ne denli etkili olduğunu görebiliriz.

Hal böyleyken annenin öznelliğinin çocukla sınırlı olmadığı, çocuğu da içerisine alan ama bu sınırlı alandan çok daha geniş olan ve ancak bu durumun ve yarattığı koşulların tanınması sayesinde çocuğu tanıyıp kabul edebileceği gerçeğiyle karşılaşırız.

Annelikle ilgili önemli bir erkek merkezli kurgu da annenin kendi mahrumiyetleri hilafına çocuğuna (ve muhtemelen başkalarına) karşı verici olacağı ve kendinde olmayanı da sağlayabileceği düşüncesidir bu hal ne kadar bazı durumlarda geçerli olsa bile genel geçerlilik alanı sınırlıdır. Örneğin kendi yalıtılmışlığından dolayı depresif sıkıntılar yaşayan bir anne, çocuğunun yürüme ve konuşma çabalarında ne denli coşkulu ve katılımcı olabilir, insanlardan korkan bir anne çocuğunun sosyalleşmesine ne denli destek olabilir, kendi arzuları ve hırsları ile yüzleşmeyen, onları yaşama geçiremeyen bir anne ne ölçüde kendi çocuğunun sevinç ve başarısızlıklarına karşı empatik olabilir (Benjamin, 1988:24).

Bu gerçekler dikkate alındığında yani annenin ruhsal durumunun çocuk üzerindeki etkisi kabul edildikten sonra ayrılma - bireyselleşme evresinde ve diğer bütün süreçlerde annenin araç olmaktan çıkıp kendi başına bir özne olarak algılanması ve feminizmin asıl meselesi olan kadının öznelliğinin önemine geri dönmüş oluruz.

Kadını, bu durumda anneyi özne olarak algılamaya başladığımızda anne ve dolayısıyla kadın, çocuğun taşıyıcısı, araçsal bir durum olmaktan çıkıp

kendi özgün bireyselliğine kavuşur. Böylelikle anne çocuk temel ilişkisinden başlayarak tüm ilişki formlarında kadını özne olarak algılamamız kolaylaşır. İlişkiselliği ihmal eden diğer psikanalitik yönelimlerin atladığı da tam budur, bebek anneyi bir ayna olarak kullanmaz bireyler aynaya benzemez çeşitli durumlarda değişik tepkiler verirler ve hepsini kendi gerçekliği içerisinde değerlendirmek gerekir. Eğer anneyi, kadını sabit olarak almaya kalkışırsak bu bizi ilişkisel bir durumun gerçek dinamiğini ıskalamaya götürür ki bu ilk bölümde bahsedilen Eko'nun durumuyla yeniden yüzleşiriz.

Bu bağlamda Benjamin; Freud'un dürtü teorinden ben psikolojisine geçişte kaybolanın birlikte olmaktan alınan zevk olduğunu söyler (Benjamin, 1988:31).

Daha önce de irdelenmiş olduğu gibi kadının arzu eden özne olması yani arzu etmenin ve ona sahip çıkabilmenin özne olmakta ilk koşul olması, burada anne bebek/çocuk ilişkisinde erkek merkezli, fallogosentrik söylemin dilinde ve gözünde tezahür ettiği gibi yeniden karşımıza çıkar. Anne çocuk ilişkisinde de temel arzudur ama bu arzuyu da içeren ilişkide taraf olamayanın yani erkeğin bakışı kadını araçsallaştırarak bu sefer çocuğun emrine verir. Dolayısıyla annenin çocuğa olan arzusu da hadım edilip, çocuğu araçsallaştırmaya yönelir, nasıl ki erkek çocuk doğurup onu iktidar aracı olarak kullanmak, evlenmek ve evlilik kurtarmak için çocuk yapmak gibi.

Yeniden yakınlaşma evresine geri dönersek,

The rapprochement crisis is thus also a crisis of parenting.

Yeniden yakınlaşma aynı zamanda bir ebeveynlik krizidir (Benjamin, 1988:35).

Yeniden yakınlaşmanın başarılı geçmesi yukarıda söz edildiği gibi, özellikle annenin tavrına ve dolayısıyla ruh durumuna bağlıdır. Kendisinden kısa bir süre ayrılan bebeği geri döndüğünde karşılayışı annenin özneliliğiyle ilgili ayrıntıları da ele verir. Bebeğin her geri dönüşünde, kendi koşulları ne olursa olsun, bebeğin tüm isteklerini karşılayan anne aynen tüm istekleri geri çeviren kadar sakıncalı bir durum yaratır. İlk durumda bebek başkalarının arzularını ve buldukları durumu algılayacak empati geliştiremezken, ikincisinde diğer insanlarla güvenli bir bağ kuramaz hale gelebilir.

Yukarıda ifade edilen iki durum toplumumuzda kız ve erkek çocukların yetiştirilmesiyle de karşılaştırılabilir. Haliyle pratik hayatta ayrımlar bu kadar net olmamakla birlikte yani erkek çocukların da çokça sınırlandırıldığı göz önüne alınsa da erkek çocuk beklentisi ve sahip olunan erkek çocuğun anne ve babaya sağladığı toplumsal avantajlar dikkate alındığında erkek çocuğun yetiştirilirken daha çok pohpohlandığı ve kız çocuğunda daha fazla itaatkar olmaya teşvik edildiği yadsınamaz bir gerçektir.

Bu hal yukarıda ifade edilmiş olan her isteği karşılanan bebekte olduğu gibi ileride yetişkin bir erkek olacak çocukta başkalarının duygu ve sınırlarını kavrayamama, sadece kendi ihtiyaçlarını meşru sayma eğilimini geliştirebilir ki bunu daha önce narsizm ile ilgili bölümde irdelemiştik. Şu

halde annenin erkek çocuk yetiştirirken takındığı tavır aslında içinde yaşadığı toplumsal atmosfer ve bu atmosferden bağımsız olmayan kişilik yapısı ile paraleldir.

Yani engellenmiş ve özneliğine izin verilmemiş kadın çocuk yetiştirirken kendi yetiştiği koşulların hiç olmazsa bir kısmını tekrar ederek çocuklarını da bu normlar içerisinde yetiştirecek; kız çocuğu sınırlarken erkek çocuğa da sınır koymayarak toplumsal senaryonun tekrarına zemin hazırlayacaktır.

Bu durum özneler-arası psikanalizde ifade bulmuş olan tamamlayıcı ilişki türünün tezahürüdür. İki bireyin, öznenin kurmaya çalıştığı ilişkiden çok bir birini kendi yoksunluklarından dolayı tamamlamak mecburiyetinde olan iki eksik varlığın birlikteliğidir.

Halbuki annenin de özne olabildiği toplumsal yapılarda özneler-arası ilişkiye zemin hazırlanmış olur ve tamamlayıcı ilişki formu yerine yaşanabilecek olan, iki önenin birbirini tanıması ve kabul etme hali olasıdır. Winnicott'un ⁷ ifade ettiği gibi; özgün olabilmek, hissedebilmek için kişinin, kendi yansıması olmayan bir dışsal gerçeklik algısına sahip olması gerekliliğidir. Ancak bu koşulun gerçekleşmiş olması halinde özne olmak ve öznelerin birbirini tanıması mümkün olur ve kadının özne olmadığı bir toplumsal yapıda bu yoksunluğun tüm bireylere sirayet edebileceğini rahatlıkla düşünebiliriz. Söz konusu toplumsal yapılarda bireysel planda sıkça karşılaşılan birbirinin tamamlayıcı yansıması, eksik bireyler yani kadın ve erkekler görürüz. İki değerlilik; iki uçluluk yani

⁷ Benjamin 1988:37 içinde 'Ego Distortions in Terms of True and False Self'.

kuvvetli erkek, zayıf kadın akıllı erkek, duygusal kadın gibi karikatüre konu olacak sınır durumlarda kadın ve erkeklik tanımlamaları daha doğrusu ön-kabulleri karşımıza çıkar ki bu takip eden nesillerin kadınlık ve erkekliklerine norm oluştururken özgün olabilecek olan ara durumları dışlanıp, genel kabul görmelerine engel olur.

Kurgulanmış hatta inşa edilmiş kadınlık ve erkeklik halleri gerçekte var olan kadın ve erkeği gölgeler hatta tamamen görünmez kılar. Mevcut olan reel durum, üzerine yansıtılacak boş bir zemin değildir, gerçeklik karşılaşıncı keşfedilecek olandır ve bu karşılaşma, normal şartlarda, heyecan uyandırır. Aynen bebeğin hayatı keşfederken, yaşamaya aşık olması gibi, bebek yaşamak üzere geldiği bu dünyayla, diğer tüm canlıların yavruları gibi, aşk yaşar. Hayatın da temel itici gücü budur; yaşama sevinci ve yaşama arzusu. Ancak bu özgün durum dış koşullarca bozuldukça yaşama arzusunun ketlendiği haller, patolojiler ortaya çıkar.

Yukarıda söylenenlerin ışığında karşımıza çıkan önemli bir durum da önceden örnekleri verilmiş olan kadına yönelik olumsuz ve çift uçlu duygulardır. Kadının bir taraftan verici, fedakar diğer taraftan fitne, baştan çıkartıcı olarak algılanması altında yatan dinamik anne çocuk ilişkisinden çok da başka bir yerde değildir.

Özellikle anne ve çocuğun neredeyse ortak yaşamsal bir evreden çıkarak, bebeğin kendi ayakları üzerinde durup, annesi yokken de hayatta kalabileceği evrelere geçme çalışmasını yaptığı; ayrılma-bireyselleşme evresi, anne bebek çatışmalarını da içerdiğinden ve bu çatışmaların ilerletici, kendilik sınırlarını tanımlayıcı bir şekilde sonlanmadığı hallerde

ve özellikle annenin kendi bağımlılığı, sosyal, psikolojik sorunları dolayısıyla bebeğin ayrılmasına yani sağlıklı ayrılmasına izin vermediği hallerde, ortaya çıkan patolojiler, öncelikle anneye ve toplumsal planda çoğaltılarak, kadına yönelik genel olumsuz ve çift uçlu algıları beslemektedir.

Tolumda yaygın olarak gözlenen sevecen/ fitne ile özetlenebilecek çift uçlu kadınlık tanımlaması bireysel planda bebeğin iyi anne ve kötü anneyi sanki aynı kişi değilmişçesine ayırmasına benzemektedir. Bireyselleşme tanımlarında geçen Mahler'in dördüncü evreye denk getirdiği, bireyselleşmenin yavaş yavaş sağlam temellere oturduğunun göstergesi olarak kabul edilen, nesne bütünlüğünün sağlanması tam da yukarıda kastedilendir. Artık bebek iyi ve kötü annenin aynı kişi olduğunu bilir ve içerideki iz düşünüm de benzer bir tutarlılığa evrilir.

Fakat toplumsal planda kadın algısı üzerinden düşünüldüğünde nesne bütünlüğü sağlanamamış gibi görünmektedir; bunun en önemli sebebi, genel olarak, yani hem kadın hem erkekte, öznelleşmenin başarılmasının hep sorun olmuş olmasıdır.

Sonuç

Yukarıda sunulan çalışma boyunca tartışılan ana konular; kadının cinsel hayatında, sosyal ve aile yaşamında karşılaştığı psikolojik ve fiziksel taciz de dahil tüm hallerde rahatlıkla gözlenebilen hak ihlalleri, sınırlanma ve bedensel, ruhsal bütünlüğe yönelik kasıtları yaratan psikolojik koşulların kabaca iki başlıkta incelenmesidir.

Bu tezdeki tartışma için ilk önemli konu cinsiyet rejimi ifadesinden yola çıkarak açılabilen; erkek merkezli düşünce biçimidir ki bu çoğu zaman fallosentrik ve fallogosentrik düşünce olarak ifade edilmiş olan ve Freud'un kadın ruhsal ve cinsel gelişimine ait saptamalarında rahatlıkla görülen bakış biçimidir.

Tez içerisinde defaten tekrarlanan erkek merkezli düşüncenin kadın için yarattığı sakıncalar, bu düşünüş biçiminin analizi ile daha görünür hale getirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Freud'un kadın bedeni ve cinselliğiyle ilgili erkekte bakan analizleri ve kadının cinsel organlarına sahipmiş ve öyle hissediyormuşçasına yaptığı saptamalar bu düşünüş biçiminin görülür olması için önemli olmuştur. Freud da zamanının ve maalesef günümüzün insanları gibi farklı olmanın ne demek olduğunu yeterince düşünmeden kendi bildiği ve kendine öğretilmiş olan normlar dahilinde, kadınlar üzerine düşünmüş ve aslında tahmin yürütmüştür.

Bunu yaparken de erkekte farklı olan kadın yapısını, farklılıklarıyla yansıtmak yerine mevcut erkek merkezli normlar dahilinde yeniden

tanımlayarak, kadının gerçeğinin görünmez olmasına katkıda bulunmuştur. Ancak kadın hareketinin sonucunda ortaya çıkabilen kadın psikanalistler ve benzer görüşü paylaşan erkek analistler sayesinde Freud'un kadın psikolojisi üzerine öne sürdükleri ayıklanıp daha kadından yana bir analiz imkanı ortaya çıkabilmiştir.

Diğer taraftan bu çalışmanın alt metni olarak algılanabilecek olan bir görüş de, her ne kadar vurgulanmamış olsa da, erkek merkezli düşüncenin erkekler için de sorunlu olduğudur. Kadının bu denli mağdur olduğu bir yaşam alanında ne çocukların ne de erkeklerin bağımlılıktan muaf olabileceği; ancak tamamlayıcı varoluşlarla kifayet edebilecekleri ve ısrarla vurgulanan özneler-arası yani özneyi öne çıkartan bir karşılıklı kabul ve tanıma ilişkisine geçemeyecekleri de kabul edilebilecek olan bir savdır.

Az önce söz edilen iki nokta yani erkek merkezli bakış açısı ve öznenin oluşmasını önleyen bağımlı ilişki kurma biçimleri, bu çalışmanın çıkış noktası olan narsistik patolojiyle ilintilidir.

İlk bölümde anlatıldığı üzere narsizm bir görme, tanıma sorunudur. Narsistik patolojiden muzdarip birey gerçek kendiliğiyle ilişki kuramadığı gibi, diğer bireylerin de gerçekliğini ıskalar. Böylelikle karşılıklı kabul ve onay ilişkiler düzeyinde imkansız hale gelir.

Burada narsistik bakışın, erkek merkezli düşünceyle ne kadar benzeştiği dikkat çekicidir. Fallogosentrik düşünce de kendi normları ve/veya dili dışında kalanları tanımaz ve kendi dilinin sınırlı kalıpları içerisinde, farklı olanı, anlamlandırmaya çalışır. Bu benzeşme bizi erkek merkezli dilin,

kültürün, aynı zamanda, narsistik de mi olduğu gibi önemli bir sorgulamayla karşı karşıya bırakır.

Yine Freud'dan örnek verirsek ki artık o günah keçisi olmuştur, kadına bakarken ne kadar kendi kültüründen, erkek merkezli bir açıdan baktığının ve kendi patolojisini de savlarına yığdığının farkında değildir. Ama bu günden dönüp Freud'a bakmayı denediğimizde; Freud için daha önce söylenenlere, iki değerlilik atfetmek zorunda kalırız, çünkü Freud hem kadına bakmış, anlamaya, sağaltmaya çalışmış olan kimsedir, hem de Freud'un çalışmaları üzerinden kadına nasıl bakıldığını, bu bakışta kadın nasıl görülüp, kadınlık halinin nasıl çarpıtılabileceğini gözlemleyebiliriz. Bir de buna Freud sonrası yaratılan Freud miti yani bir bakıma kraldan çok kralcı olanların, teorinin esnek taraflarını görmezden gelip, yorumları sürekli muhafazakar taraftan yapmalarıyla, karşımıza çıkan durum eklenince sosyal yapının teori ve teorisyenlere etkisi üzerinde de düşünmemiz gerektiği gibi bir durumla karşı karşıya kalırız.

Fakat bu tez içerisinde defaten Freud ismi geçilirken, düşünmekten kaçamayacağımız bir husus da; Freud'un kişiliği ve teorilerinde kadına yönelik ana söylem bakıştan çokça iz görürüz. Bir taraftan kadın merak edilir ve anlaşılmaya gayret edilirken diğer taraftan da öncelikle benimsenmiş erkek merkezli toplumsal bakışın etkileri teoriye yapışır.

Sonuç olarak bu çalışmanın en önemli meselesi erkek merkezli düşüncenin, kadının algılanışını dolayısıyla da kadınların yaşantılarını, travmatize ediş dinamiğidir. Bu düşünce sistemi dikey ve hiyerarşik yapısı gereği birincil ve ikincil diye sıralamalara, kategori ve normlara ihtiyaç

duyarak insani gerçeği kaırabilen, önemli ölçüde önyargı oluşumuna açık, taraflı bir düşüncedir. Bu düşüncenin ikliminde karşılıklı onay ve tanımaya yönelik daha kadınsı da sayılabilecek, yarış ve mücadeleyi, müzakerenin üstünde tutmayan bir dile ve dolayısıyla yaşantıya izin vermeyen bir hayat oluşur.

Sonuç olarak; bu çalışma doktora tezine alt yapı sağlayabilmek amacı ve temennisi ile yola çıkılarak yapılmıştır. Çalışma boyunca yapılmaya çalışılan kadının, özellikle bu toplum içerisinde, yaşamakta olduğu kadınlık durumuna ait diye geçirilebilen ama içeriğinde şiddet, taciz, özgürlüğün kısıtlanması gibi ciddi ihlalleri barındıran yaşam koşullarının temel psikanaliz kavramlarıyla incelenmeye çalışılmasıdır.

Yapılmış olan kadınların, seçme hakları olmadan, maruz kaldıkları koşulların psikanalitik kavramlar aracılığıyla irdelenmesinin yanı sıra serbest çağrışımı andıracak şekilde, kişinin ruhunda olanlarla toplumun ruhunda cereyan edenler arasında paralellik kurmaya çalışmaya benzetilebilir.

Yukarıda sıralanan başlıklar çoğaltılabilir ve psikanaliz dışındaki bilim ve yöntemlerden destek alınarak geliştirilebilir. Özellikle sosyolojiden faydalanarak toplumsal dinamiklerle psikanalizin işaret ettiği noktalar karşılaştırılabilir. Felsefeden, özellikle Foucault'nun söylem analizinden yararlanarak erkek merkezli söylemin işleyişine yönelik sorgulama çok daha sağlıklı hale getirilebilir ve psikanaliz içerisinde konuyu derinleştirerek kavramların bağlantıları sağlamlaştırılabilir.

KAYNAKÇA

Benjamin, Jessica. *Shadow of the Other Intersubjectivity and Gender in Psychoanalysis*. New York and London: Routledge, 1998.

---, *Like Subjects, Love Objects Essays on Recognition and Sexual Difference*. New Haven and London: Yale University Press, 1995.

---, *The Bonds of Love Psychoanalysis, Feminism, and the Problem of Domination*. New York: Pantheon Boks, 1988.

Bora, Aksu, ve İlknur Üstün. ‘‘ Sıcak Aile Ortamı’’ Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler. TESEV, 2005.

Chassequet-Smirgel, J.. *Ben İdeali ‘‘ İdeal Hastalığı ‘‘ Üzerine Bir Psikanaliz Denemesi*. Metis, 2005.

Chodorow, Nancy J.. *Feminism and Psychoanalytic Theory*. New Haven and London: Yale University Press, 1989.

Freud, Sigmund. *Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası*. Metis, 1998.

---, Vol. 12. *Civilization, Society and Religion*. Penguin Books, 1991.

---, Vol. 2. *New Introductory Lectures on psychoanalysis*. Penguin Books, 1991.

---, Vol. 7. *On Sexuality*. Penguin Books, 1991.

Green, Andre. *Hadım Edilme Kompleksi*. Metis, 2004.

Grunberger, Bela. *Narcissism*. Medison, Connecticut: International Universities Press, INC., 1990.

Horney, Karen. *Feminine Psychology*. New York, London: W. W Norton & Company, 1993.

Irigaray, Luce. *Ce Sexe Qui N’En Est Pas Un*. Les Editions de Minuit, 2003.

---, *Speculum of the Other Women*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1985.

Jacoby, Mario. *Individuation & Narcissism the Psychology of Self in Jung & Kohut*. London and New York: Routledge; 2006.

Kernberg, Otto. *Sapıklıklarda ve Kişilik Bozukluklarında Saldırganlık*. Metis, 2000.

---, *Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm*. Metis, 1999.

Kohut, Heinz. *Kendiliğın Çözümlemesi*. Metis, 2004.

---, *The Search for the Self Vol. 2. Selected Writings of Heinz Kohut: 1950-1978*. Ed. Paul H. Ornstein. New York: International Universities Press, Inc., 1978.

Lasch, Christopher. *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*. New York: W.W Norton & Company Inc., 1978.

Mahler, Margaret, ve Fred Pine, Anni Bergman. *İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu*. Metis, 2003.

---, *Separation-Individuation The Selected Papers of Margaret S. Mahler, Vol. 2.* Northvale, New Jersey, London: Jason Aronson Inc., 1994.

Mitchell, Juliet. *Psychoanalysis and Feminism*. Basic Books, 2000.

Ed. Morrison, Andrew P., *Essential Papers on Narcissism*. New York and London: New York University Press, 1986.

Royle, Nicolas. *Jacques Derrida*. London and New York: Routledge, 2004.

Ed. Salecl, Renata. *Sexuation*. Durham and London: Duke University Press, 2000.

Yüksel, Şahika, ve Dilek Cindoğlu. *Kadın Cinselliği Dosyası*. CETAD, 2006.